

8

CEP
KİTAPLARI

KUZEY AFRİKA PAZARI

Hazırlayan
Şükrü Kaya

MÜSTAKİL SANAYİCİ VE İŞADAMLARI DERNEĞİ

KUZEY AFRİKA PAZARI

Hazırlayan
Şükrü Kaya

Temmuz 2000

MÜSTAKİL SANAYİCİ VE İŞADAMLARI DERNEĞİ

Adres: Mecidiye Cad. No: 7/50, Mecidiyeköy - 80310 İSTANBUL
Tel: (0.212) 213 61 00 (20 hat) Fax: (0.212) 213 78 90 - 216 01 42
e-mail: musiad@musiad.org.tr [www: musiad.org.tr](http://www.musiad.org.tr)

İç Düzen, Kapak
Pusula 347 02 20

Baskı
Erkam 671 07 10

İÇİNDEKİLER

MISIR

EKONOMİYE BAKIŞ.....	6
BAŞLICA SEKTÖRLER	7
TİCARİ UYGULAMA VE STANDARTLAR	10
ÜRÜNLERİN PAZARLAMA VE SERVİSİ	12
ÖNEMLİ İRTİBAT NOKTALARI	15

CEZAYİR

EKONOMİK PROFİL	20
TÜRKİYE İÇİN BAŞLICA İHRACAT ve YATIRIM ALANLARI.....	25
TİCARİ UYGULAMA VE STANDARTLAR	27
YATIRIM ORTAMI	29
İRTİBAT ADRESLERİ.....	31

FAS

EKONOMİYE BAKIŞ.....	34
TÜRKİYE İÇİN BAŞLICA TİCARET VE YATIRIM ALANLARI.....	38
TİCARİ UYGULAMA VE STANDARTLAR	40
ÜRÜNLERİN PAZARLAMA VE SERVİSİ	41
YATIRIM ORTAMI	42
İRTİBAT ADRESLERİ.....	43

TUNUS

EKONOMİYE BAKIŞ.....	46
BAŞLICA EKONOMİK GÖSTERGELER	47
MALLARIN PAZARLAMA VE SERVİSİ	51
İHRACAT VE YATIRIMDA BAŞI ÇEKEN SEKTÖRLER	54
TİCARİ DÜZENLEME VE STANDARTLAR	55
YATIRIM İMKANLARI.....	58
ÖNEMLİ İRTİBAT NOKTALARI	60

LİBYA

EKONOMİYE BAKIŞ.....	62
TİCARİ KURAL VE STANDARTLAR	66
ÖNEMLİ İRTİBAT NOKTALARI	67

MISIR

Uluslararası politikada Arap dünyasının lider ülkesi konumundaki Mısır, ekonomik açıdan da Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da önemli bir potansiyele sahiptir. 80 milyar dolar civarındaki yurtiçi hasılası, 20 milyar doları aşan dış ticaret hacmi ve 60 milyonluk nüfusuyla önemli bir pazar durumundadır.

Türkiye ile Mısır arasındaki siyasi ilişkiler her zaman olumlu bir seyir izlemişse de, ekonomik ilişkiler açısından aynı şeyi söylemek mümkün değil. 1998 yılında Mısır, 473 milyon dolarlık ihracatla, Türkiye'nin ihracat yaptığı ülkeler arasında 9. sırada yer alabilmiştir. Bu ülkeden yaptığımız 392 milyon dolarlık ithalatla birlikte, dış ticaretimiz 865 milyon dolar seviyesinde kalmaktadır. Bu rakam oldukça düşük olup, kısa sürede katlanmaması için pratik hiçbir sebep yoktur.

İki ülke arasında, Ekonomik ve Teknik İşbirliği Anlaşması, Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşması ve Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması gibi karşılıklı ekonomik ilişkileri geliştirmeye yönelik anlaşmalar bulunmaktadır. Bununla birlikte, iki ülkenin işadamları ve sanayicilerinin enformasyon eksikliği mevcut potansiyelin fiili işbirliği ve ticarete dönüşmesini engellemektedir.

Enformasyon eksikliğini gidermek üzere ticari heyetlerin karşılıklı ziyaretleri, fuar ve sergilere katılım ve ortak çalışma konseylerinin kurulması gibi çalışmalar büyük önem arz etmektedir.

KÜNYESİ

Adı	: Mısır Arap Cumhuriyeti
Başkent	: Kahire
Yüzölçümü	: 1.001.450 km ²
Nüfus	: 67.273.906 (1999 tahmini)
Para Birimi	: Mısır Poundu (\$1=3.43 £E)
Din	: İslam (% 94), Hristiyanlık (% 6)
Etnik Gruplar	: Arap (% 99)
Dil	: Arapça, İngilizce

EKONOMİYE BAKIŞ

Enver Sedat zamanında ilk belirtilerini gösteren ekonomik serbesti ve dışa açılma politikasında bugün için çok büyük yol alındığı görülmektedir. 1991 yılında Mübarek yönetimi tarafından ortaya konan reform programı çerçevesinde, döviz ticareti serbestleştirilmiş, ticaret ve yatırım politikaları yeniden gözden geçirilmiş ve özelleştirme çalışmaları hız kazanmıştır. Yapısal yenilik programının devam etmesi beklenmektedir.

Ülke nüfusunun % 40'ı Kahire ve İskenderiye kentlerinde toplanmıştır. Bu yüzden tüketim büyük boyutlardadır ve her yıl 10 milyar dolar civarında dış ticaret açığı verilmektedir.

Ekonomik Göstergeler (aksi belirtilmedikçe milyar dolar)

	1996	1997	1998
GSMH (cari fiyatlarla)	67,3	75,5	80,2
GSMH artışı (%)	5,0	5,3	5,0
Kişi başına GSMH (dolar)	1.140	1.260	1.310
Enflasyon (%)	9,4	8,7	8,2
İşsizlik (%)	9,4	8,7	82
Dış borç	-	-	28,0

Dış Ticaret (milyar dolar)

	1996	1997
Toplam ihracat	4.608	4.930
Toplam ithalat	14.106	14.718
Dış ticaret açığı	9.498	9.788

Ticaret

Mısır, yabancı ihracatçılara daha da açık hale gelmekte ve lüks tüketim maddelerinden uygun fiyatlı dayanıklı tüketim mallarına kadar pek çok sahada ithalatını artırmaktadır. Ayrıca gelişen sanayi sektörü de, dışarıdan çok çeşitli girdi mâllere (plastik mamûller, kimyevi maddeler, yedek parçalar, gübre vs.) ihtiyaç duymaktadır.

BAŞLICA SEKTÖRLER

İnşaat ve İnşaat Malzemeleri:

İnşaat sektörü, özellikle konut yapımı, ülkenin en aktif sektörlerinden biri olup yıllık % 20-22 oranında genişlemektedir. Konut sorunu ülkenin acil çözüm bekleyen sorunlarından biridir. Hükümetin yatırım önceliklerinden biri konut yapımıdır.

Turistik tesislerin inşasının yaygınlaşmasıyla birlikte, 1995 yılından bu yana inşaat malzemeleri ve ekipman ihtiyacı da oldukça artmıştır. İnşaat sektörünün büyüklüğü yıllık 1 milyar doların üzerindedir. Bunun % 90'ı ithalat ile karşılanmaktadır.

Mühendislik Hizmetleri:

Ülkenin kalkınma yolunda attığı adımlar, teknik proje üretimi ve uygulaması konusunda hizmet ihtiyacı yaratmaktadır. İnşaat sektörünün % 40'ını mühendislik hizmetleri oluşturmaktadır.

Yine turistik tesis inşaatının hızlanması ve mühendisliğin öneminin anlaşılması bu sektörü yıllık % 22 oranında büyüt-mektedir. Genel olarak tüm mühendislik hizmetlerinin pazar büyüklüğü 600 milyon doları bulmaktadır.

Büyük projeler için ciddi mühendislik hizmeti ve altyapı ge-rektiğinden, Mısırlı firmalar teknolojik projelerin hayata geçi-rilmesi noktasında yabancı firmalarla işbirliği yapmaktadır.

Ambalaj ve Paketleme:

Gıda işleme, ilaç ve kimyevi maddeler üretiminin artması, bu sektörün gelişmesinin önünü açmıştır. Bu sektörün bü-yüklüğü 600 milyon doları bulmakta ve yıllık % 25 oranında büyümektedir. Paketleme araç, gereç ve makinalarının yak-laşık % 70'i dışarıdan ithal edilmektedir.

Bu gelişmeden en büyük etken, pek çok sektörde ürünlerin paketlenmesini şart koşan kanunlar olmuştur. 2000 yılı itiba-riyle bu kanun tüm sektörlerle şamil olacaktır.

Kağıt ve Mukavva:

Kağıt ihtiyacının % 80'i dışarıdan karşılanmaktadır. Bu sek-törde 1998 yılı ithalatı 580 milyon dolar civarında olmuştur. Önümüzdeki yıllarda, pazarın yıllık % 12 oranında büyüme-si beklenmektedir.

Şu an için kağıt, daha çok ABD, Finlandiya, İsveç, Rusya ve Malezya'dan ithal edilmektedir.

Kağıtta gümrük vergisi % 15, satış vergisi % 10'dur.

Çevre Koruma Ekipmanları:

1994 yılında çıkarılan çevre koruma konunu, firmalara ge-rekli çevre standartlarına uygun üretim yapma zorunlulu-ğu getirmiştir. Bu sektörde ihtiyacın % 80'den fazlası dışarı-dan karşılanmaktadır. Sektör hacmi 1 milyar doları bul-maktadır.

Zirai Aletler:

Zirai alet ve ekipman pazarının büyüklüğü 650 milyon doları aşmaktadır ve bunun 550 milyon doları ithalat yoluyla karşılanmaktadır. Büyük hükümet projelerinin yanı sıra, özel sektörün de tarım ve tarıma dayalı sektörlerdeki aktivitesi sofistike zirai ekipmanlar için ihtiyacı artırmaktadır.

Bu pazarın % 20 büyümesinde etkin olan faktör, hükümetin büyük bir proje olan Yeni Vadi projesini hayat geçirmesi ve Doğu kıyılarını sulayacak olan El-Selam Kanalı'nın açılması olmuştur.

Küçük tarım aletlerinde gümrük vergisi % 10 olmakla birlikte, büyük araçlarda bu oran % 35'e kadar çıkmaktadır. Sektörde şu an aktif olan ülkeler İtalya, Polonya ve Ukrayna'dır.

Tarım Ürünleri:

Mısır'ın zirai ürün ithalatı yıllık 5 milyar doların üzerindedir. Başlıca ithal kalemleri buğday, buğday unu, mısır, soya ve nebati yağlardır. Ayrıca dondurulmuş kırmızı et ithal edilmektedir.

Yıllık zirai ürün ithalatı 5,5 milyar dolar seviyesindedir.

Buğday: Yıllık ihtiyaç 13 milyon ton olup, bunun 7 milyon tonu ithal edilmektedir.

Mısır: Yıllık ihtiyaç 9,5 milyon ton olup, bunun 3 milyon tonu ithal edilmektedir.

Soya: Yıllık ihtiyaç 790 bin ton olup, bunun 580 bin tonu ithal edilmektedir.

Kırmızı Et: Yıllık ihtiyaç 496 bin ton olup, bunun 100 bin tonu ithal edilmektedir.

Nebati Yağ: Yıllık ihtiyaç 799 bin ton olup, bunun 705 bin tonu ithal edilmektedir.

TİCARİ UYGULAMA VE STANDARTLAR

Gümrük Vergileri:

1991 yılından bu yana Mısır, gümrük vergilerini en yükseği % 50 olacak şekilde indirdi. Tek istisna, 1300 CC'den büyük motorlu araçlar, alkollü içecekler ve bazı lüks tüketim mallarıdır.

İthal edilen mala, gümrük vergisine ek olarak, % 5-25 arasında değişen bir satış vergisi de uygulanmaktadır. Fakat 1986 yılında çıkarılan 87 no'lu kanun bunun dışındaki hemen her vergiyi kaldırmıştır. 1998 yılında da, pul vergisi kaldırılmıştır.

Gümrük Değerlendirmesi: Mısır'ın gümrük işlemleri biraz karmaşık ve sıkıdır. Ticari boşlukları doldurmak üzere dizayn edilmişlerdir. Yetkililer, verdikleri kararları açıklamak zorunda değildir ve bunları temyiz edecek resmi bir süreç yoktur. Bir malın hangi tarife kategorisine girdiğine karar verme işlemi objektif değildir. Mısır'daki yerel firmalar vergiden kurtulmak için irsaliyeyi az gösterme yoluna gitmektedirler. Yetkililer böyle bir durumdan şüphelendiklerinde genellikle % 10-30 oranında fatura değerine ekleme yapmaktadır.

İthalat Lisansı:

Pek çok ülkede olduğu, gibi Mısır'da da ithalat lisansı kaldırılmıştır.

İthalat

Kanunlar ithalatçı ve ihracatçıların Mısır vatandaşı olmasını şart koşturmaktadır. Fakat 230 no'lu yatırım kanuna göre kurulmuş ve % 100'e varan yabancı sermayeli şirketler ile 159 no'lu şirketler kanununda bahsi geçen ortak yatırım şirketleri bu kuralın dışındadır. Bunun dışındaki yabancı firmalar ithalatı ancak Mısırlı şirketler vasıtasıyla yapabilirler.

Etiketleme/Markalama Zorunlulukları

Ambalajlanmış ürünlerde ambalajın ürünü koruması gerekmektedir. Ürün ambalajı tamamen doldurmalıdır. Ambalaj tahtadan ise tahtanın çürümeye ve böceklerle karşı korumalı olduğuna dair resmi bir sertifika olmalıdır.

Aşağıdaki bilgiler her pakette silinmez bir şekilde Arapça olarak yazılmalıdır:

- 1) Ürünün adı, markası ve cinsi
- 2) Teknik bilgiler ve kullanım şekli
- 3) Taşıma sırasında dikkat edilmesi gereken hususlar
- 4) Üretildiği ülke
- 5) Üretim ve son kullanma tarihi.

Ürünlerin kendi üzerlerindeki bilgilerle, ambalaj üzerindeki bilgiler birbirini tutmalıdır. Ayrıca aşağıdakileri içeren Arapça bir katalog da eklenmelidir:

- a) Parçaları gösteren şema
- b) Kurulum ve ilk çalıştırmaya dair bilgi
- c) Kullanma talimatı
- d) Elektrikli bir alet ise elektrik devrelerinin şeması
- e) Güvenlik unsurları.

Serbest Bölgeler ve Depolama

Mısır'da Kahire, İskenderiye, Port Said, Süveyş, İsmailiye, Damietta, Safaga ve Sofga'ta olmak üzere, sekiz serbest bölge bulunmaktadır. Serbest Bölgelerle ilgili kanunlar, ürünlerin depolanması, karıştırılması, yeniden paketlenmesi, montajı ve ihracat amacıyla üretimine izin vermektedir. Bu bölgelerde kurulu firmalar için gerekli malzeme, ekipman ve makineler ile taşıma araçları her türlü gümrük ve harçtan muaf-tır.

Burada depolanan veya üretilen ürünlerin bölge dışına çıkarılmasında normal ithalat muameleleri uygulanır.

Serbest Ticaret Anlaşmaları:

Mısır, Avrupa Birliği ile serbest ticaret anlaşması imzalamak üzere görüşmeler yapmaktadır. Geçiş dönemleri uzun (12 yılı kadar) olacak olan bu anlaşmada, pek çok ilgi çekici sektörde tam bir fikir birliğine henüz varılamamıştır.

Ayrıca, Mısır, bölgesel entegrasyonun büyük bir destekçisi ve pek çok Arap ülkesi ve Afrika ülkesi ile karşılıklı anlaşmaları mevcuttur.

ÜRÜNLERİN PAZARLAMA VE SERVİSİ

Dağıtım ve Satış Kanalları:Yabancı firmalar gerekli izni aldıkları takdirde Mısır içinde doğrudan satış yapabilmektedirler. Fakat, bazı firmalar serbest bölgeleri kullanarak veya depolar kiralayarak kendi elemanlarına elektrik süpürgesi gibi ürünlerini kapıdan pazarlamasını yaptırmaktadırlar.

Fakat, yabancı firmaların pek çoğu toptan veya perakende satış için, Mısırlı firmalarla işbirliği yapmaktadır. Verimi artırmak için de eğitim ve teknik destek sağlamaktadırlar. Müşterinin gelip ürünü almasını beklemek şeklinde tezahür eden "satış" anlayışı yerini yavaş yavaş "pazarlama" anlayışına terketmektedir. Bulunduğu sektörde nasıl pazarlama yapacağını bilen iyi yerli firmalar bulunmaktadır.

Pek çok hükümet ihalesinde yetkililendirilmiş Mısırlı ticari acenta ve temsilcilerle işbirliği yapmak zorunludur. Modern organizasyona sahip kurumsallaşmış firmalar azınlıkta olup, genelde tek bir kişinin bütün kararları verdiği geleneksel şirketler çoğunluktadır.

Mısır Kamu Teşebbüsleri Bakanlığı verilerine göre, 1997 yılında Mısır'da kayıtlı 5.700 ithalatçı, 10.300 ihracatçı ve 112.000 yabancı firmayı temsilen 3.300 ticari temsilci ve parça ithalatına yetkili 3.200 fabrika bulunmaktadır. Pek çok perakende satıcı toptancılara komisyon ödemektense, ihtiyacı olan ürünleri kendisi ithal etmektedir.

Mısır kanunları tüm ticari acenta ve ithalatçıların Mısır kökenli olmasını şart koşturmaktadır.

Eğer bu bir şirketse tüm yönetim kurulu üyeleri ve başkanı Mısır vatandaşı olup % 100 Mısır mülkiyetinde olmalıdır. Yabancıların mülkiyetindeki dağıtım firmaları ise ithal ürünler -ithalatını kendileri yapamaları da- dahil pek çok ürünün dağıtımını yapabilirler. Böyle bir durumda işbirliği yapılacak Mısırlı ortak, ithalatı kendi firması aracılığıyla yaparken, ürünün dağıtımını ortaklaşa kurulan bir firma vasıtasıyla yapılabilir.

Acenta ve Dağıtıcılardan Faydalanma: Yabancılar açısından ticari acenta anlaşmalarını düzenleyen Mısır kanunları, Ortadoğu'daki en serbest mevzuatlardan birini oluşturmaktadır.

Kanun tarafsızdır ve sözleşmenin bitirilmesi halinde tazminat şartı yoktur. Ayrıca, sözleşme feshi için bir ön süre de öngörmemektedir. Acentanın ürünü kendisinin ithal etmesi zorunlu değildir. İthalat izinleri ayrı bir kanunla düzenlenmiştir. Acentanın Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın Ticari Kayıt Birimine acentalık anlaşmasıyla ilgili temel şartları içeren bir bildirimde bulunması zorunludur. Buna, satışlardan elde edilecek olan komisyon da dahildir.

Yabancı firmanın ise hiçbir yerel başvuru yapma zorunluluğu yoktur. Kanun, ticari anlaşmazlıkların tahkimi hususunda da tamamen tarafsız olup, anlaşmazlıkların çözümünü taraflara bırakmakta, tercihan anlaşma şartnamesine ilgili maddelerin eklenmesi istenmektedir.

Komisyon oranları ürün ve hizmetin çeşidine göre farklılık arz etmektedir. Hacim arttıkça komisyonlar küçülmektedir. Pirinç, buğday, şeker, pamuk, kereste gibi ürünlerde komisyon % 1 - 3 arasında değişmekte, gıda ve kimyevi maddelerde % 5'e kadar çıkmaktadır. İlaç ve ev ve ofis ekipmanlarında komisyon % 10 civarında olup, teknolojik ekipmanlarda % 15'e ulaşmaktadır.

Mısırlı firmalar ülkedeki tek yetkili acenta olmayı arzulasa-lar da, bu bir zorunluluk değildir. Pek çok yabancı firmanın iki veya daha fazla yetkili acentası vardır.

Ortak Yatırımlar: Mısırlı girişimciler ortak yatırımlar konu-sunda istekli olmakla birlikte, ekipman ve teknolojinin kalite-si dahil pek çok şeyi yabancılardan beklemektedir. Ortak yatırımlarda yabancılardan payı çok düşük oranlardan % 100'e kadar çıkabilmektedir.

Anlaşma detayları kanun tarafından değil, ortakların kendi aralarındaki karara bağlıdır. 1991 yılında kambiyo rejiminin li-beralleştirilmesi, ülke dışına kâr ve hisse transferini mümkün kılmıştır. Koyulan sermaye, hükümetin yatırım otoritesi olan Yatırım ve Serbest Bölgeler Genel Müdürlüğü'nün(GAFI) ön-ceden izni olmaksızın ülke dışına rahatça çıkarılabilmektedir.

İsim hakkı ve teknoloji lisanası verilerek üretim de yapılabil-mektedir. Pek çok özel ve kamu şirketinin yabancı şirketler-le lisans anlaşması mevcut olup, lisans hakkı ve diğer ücret-ler rahatlıkla ülke dışına aktarılabilmektedir. Lisanslı üreti-me konu olan ürünler arasında tekstil ürünleri, özel tüketim maddeleri, mutfak eşyaları gibi ürünler sayılabilir. Fakat pa-tent koruması zayıf olup, yeni bir kanunla bu eksikliğin gi-derilmesi beklenmektedir.

Satış Stratejileri: İş ortamında karşılaşacağınız Mısırlılar ge-nelde Arapça, İngilizce ve Fransızca olmak üzere üç dil bil-mektedirler ve çok yer dolaşmışlardır. Bu yüzden pazarlık güçleri ve tecrübeleri yüksektir.

Başkent Kahire, Arap dünyasının kültürel merkezi duru-mundadır. Her yıl milyonlarca Arap ve yabancı, Kahire'ye gelmektedir. Yabancı firmalar burayı zengin Araplara ulaş-mak için bir üs olarak kullanmaktadır. Kahire ve İskenderiye şehirlerinde 20 milyona yakın nüfus yaşamakta olup yaz ay-larında ziyaretçilerle birlikte 30 milyona yaklaşmaktadır. Bir çok diğer şehir de, tarım, sanayi ve tüketim mamulleri için fırsatlar sunmaktadır.

Reklam ve Promosyon: Uygun olarak yerleştirilmiş gazete ve dergi ilanları iyi sonuç verebilmektedir. Mısırlılar çok gazete okurlar. Özellikle günlük Al Ahram gazetesinde yayınlanan reklamlardan hemen hemen tüm okumuş Mısırlılar haberdar olurlar. TV reklamları da hedef kitleye hitap etmesi bakımında önemlidir. Çünkü, tüm Mısırlılar televizyon seyretmektedir.

Ayrıca yollardaki billboardlarda, binaların çatılarına yerleştirilen ışıklı panolarda ve bina yan duvarlarında reklamlara rastlamak mümkündür.

Bunların yanısıra, gerçek ticari şov ve fuarlar da yapılmakta ve reklam hizmetleri profesyonelleşmektedir. Ayrıca her yıl düzenli olarak yapılan Kahire Uluslararası Fuarı Mısır'ın en büyük uluslar arası ticari etkinliğidir. Hemen her sektörden, pek çok firmadan doğrudan müşterilerle buluşabilmektedir.

ÖNEMLİ İRTİBAT NOKTALARI

Türkiye Cumhuriyeti Kahire Büyükelçiliği

Aykut Çekirge, Büyükelçi

25 El Falak Street Bab al Louk-Cairo

Tel: 20-2-354 83 64 - 356 33 18 - 356 48 50

Faks: 20-3-355 81 10

Hüseyin Demir, Ticari Ataşe

Tel: 20-2-5942253

Faks:20-2- 354 36 11

Mısır Arap Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği

Mohammed Mahdy Fathala, Büyükelçi

Atatürk Bulvarı No:126 Kavaklıdere Ankara

Tel: 0-312-426 10 26 - 426 64 78

Faks: 0-312- 427 00 99

Mısır Arap Cumhuriyeti İstanbul Başkonsolosluğu

Mohammed Masrat, Başkonsolos

Bebek Sarayı, Cevdet Paşa Cad. No:173 Bebek

Tel: 0-212-263 60 38 Faks:0-212-257 44 28

Mısır IBF, MÜSİAD İrtibat Noktası

Dr. Ahmet Matter, IBF Temsilcisi

Arbaian Group for Development 23 Shihab St. Mohandiseen
Giza, Egypt

Tel: 20-2-345 36 71-303 72 57 Faks:20-2-344 86 68

Mısır IBF, MÜSİAD İrtibat Noktası

Essam El-Haddad, IBF Temsilcisi

23 Shihab St. Mohandiseen, Giza, Egypt

Tel: +20-2-303 72 57 / 304 60 49

Faks: +20-2-304 60 07

Gümrük Müdürlüğü

Mr. El Sayed Sayed Ahmed, Müdür

4 El Tayaran St., Nasr City, Cairo

Tel: 260-5710, 604-402, 608-683, Fax: 261-2672

Vergilendirme Müdürlüğü

Mr. Fathy Abdel Baki, Müdür

5 Hussein Hegazi Street, Cairo

Tel: 355-7784

İthalat ve İhracat Denetimi Genel Müdürlüğü (GOEIC)

Mr. Fakhr Eldin Aboul Ezz, Genel Müdür

Atlas Building, El Sheikh Maarouf & 1 Ramses Street, Cairo

Tel: 574-2830, 575-6095/031

Yatırım ve Serbest Bölgeler Genel Müdürlüğü (GAFI)

Dr. Ibrahim Fawzi, Genel Müdür

8 Adly St., Cairo

Tel: 390-0597/7240/3776, 391-6029/5627, Fax: 390-7315

İskenderiye İş Adamları Derneği

Mr. Mohamed Ragab, Başkan
C/O Ragab Exp. & Imp. Co.
18 Avenue El Horria St.
Alexandria, Egypt
Tel: 20-3-482-5518
Fax: 20-3-482-9576

Mısır İhracatı Geliştirme Derneği

Mr. Galal El Zorba, Başkan
14 Geziret El Arab St., Mohandessin
Cairo, Egypt
Tel: 20-2-345-4277
Fax: 20-2-345-4523

Mısır Genç İşadamları Derneği

Mr. Hassan Abdalla or Mr. Hatem Khater
2 Sherif St., El Lewa Bldg., 5th Fl., Apt. 58
Cairo, Egypt
Tel: 20-2-392-4089, 393-2203
Fax: 20-2-392-4089

Mısır Ticaret Odaları Federasyonu

Mr. Mahmoud El Araby, Başkan
4 Falaky Square
Cairo, Egypt
Tel: 20-2-355-1136/1164/1813, 395-8041/2
Fax: 20-2-355-7940, 395-8043

İskenderiye Ticaret Odası

Mr. Mostafa Yakout EL Naggar, Başkan
31 Chamber of Commerce Street
Alexandria, Egypt
Tel: 20-3-480-8434, 480-8355
Fax: 480-8993

CEZAYİR

Coğrafi açıdan Kuzey Afrika'nın en büyük, Afrika kıtasının ise ikinci büyük ülkesi olan Cezayir, 31 milyonluk nüfusuyla ticari açıdan da büyük önem taşımaktadır. Cezayir'in, yıllık dış ticaret hacmi 20 milyar doları aşmakta olup, Türkiye ile ticareti 1 milyar dolar seviyesindedir. Bu ticaretin, karşılıklı ilişkilerin geliştirilmesiyle daha da artması mümkündür.

Cezayir pazarı, Türk sanayici ve işadamları için büyük fırsatlar sunmaktadır. 90'lı yıllarda yapılan ekonomik reformlarla yabancıların ülke içinde ticari ve yatırım faaliyetleri yürütmeleri kolaylaştırılmıştır. Ekonomik reform programı çerçevesinde fiyat serbestisi getirilmiş, özelleştirmeye hız verilmiş ve dış ticaret üzerindeki kısıtlamalar kaldırılmıştır. 1994 yılından bu yana Cezayir pazarı ithal ürünlere açılmıştır. Ülkedeki market ve küçük dükkanlarını raflarını artık çeşitli ithal ürünler doldurmaktadır.

Bu rapor, Cezayir'le iş yapmak isteyen Türk işadamlarını, ülkenin ekonomik durumu ile ticaret ve yatırım imkanları noktasında bilgilendirmek amacıyla hazırlanmıştır.

KÜNYESİ

Adı	: Cezayir Demokratik Halk Cumhuriyeti
Başkent	: Cezayir
Yüzölçümü	: 2.381.740 km ² (3/4'ü çöllerle kaplı. Yerleşimin % 90'ı kuzeydeki kıyı şeridinde.)
Nüfus	: 31.133.486 (1999 tahmini)
Para Birimi	: Cezayir Dinarı (\$1=68 dinar, 1999 sonu)
Din	: İslam (% 99), Hristiyanlık ve Yahudilik (% 1)
Etnik Gruplar	: Arap (% 83), Berberi (% 17), Diğer (% 1'den az)
Dil	: Arapça, Fransızca, Berberi lehçeleri.

EKONOMİK PROFİL

Petrol endüstrisi ülke ekonomisinin belkemiğini oluşturmaktadır. Bütçe gelirlerinin % 52'si, yurtiçi hasılanın % 25'i ve ihracat gelirlerinin % 90'ını petrol endüstrisi, yani petrol ve doğalgaz sağlamaktadır. Doğalgaz rezervleri bakımından dünyada 5. sırada yer alan Cezayir, şu an bu ürünün 2. büyük ihracatçısı konumundadır.

1962 yılında Fransa'dan bağımsızlığını kazanana dek Cezayir'in başlıca ekonomik faaliyeti tarımdı. Sömürgesi olduğu ülkenin zirai ihtiyaçlarını karşılamakla yükümlüydü. Fakat 60'lı ve 70'li yıllarda petrol gelirlerinin artmasıyla birlikte hükümet, ekonominin çehresini değiştiren bir sanayileşme programı başlattı. 80'li yıllara gelinceye kadar petrol gelirlerinin verdiği güçle Cezayir ekonomisi büyük bir büyüme göstererek, ülkeyi Afrika'nın en zengin ülkelerinden biri haline getirdi.

Ülkeyi yöneten elitin sosyalist ve Batı karşıtı eğilimleri nedeniyle petrol endüstrisindeki ve diğer sektörlerdeki yatırımların hemen tamamı devlet eliyle gerçekleşti.

1986 yılında dünya petrol fiyatlarının ani düşüşü, ülkeyi büyük bir gerilemenin içine itti. Bu dönemde dış borçlar hızla artarak, yurtiçi hasılayla boy ölçüşür duruma geldi. Bunun

üzerine 1989 yılında Cezayir hükümeti, IMF'nin de desteğiyle kapsamlı bir ekonomik paketi uygulamaya koydu. Pake-tin amacı, ekonomik istikrarı sağlamak ve kalkınmayı engelleyen sosyalist duvarları yıkıp serbest piyasa ekonomisine geçişin yolunu açmaktı. Bu programı, takibeden on yıl içinde pek çok ekonomik reform izledi.

Ekonomik yapılanma süreci başarı ile devam etmekte iken, 1992 seçimlerini müteakip ülkenin içine düştüğü siyasi bunalım bu çabaların akameye uğramasına neden oldu. 1993 Eylül'ünde kurulan yeni Cezayir hükümetinin önceliği, ekonomik reform ve yapısal yenilenme sürecini yeniden başlatmak oldu. Fakat 30 milyar doları aşan dış borç yükü hükümeti 1994 Nisan'ında IMF ile standby anlaşması yapmaya zorladı. 1995 yılında da, 1998'e kadar sürecek üç yıllık ek IMF kredisi anlaşması imzalandı.

Ekonomik reform çabalarının nispeten başarıya kavuşması ve petrol gelirlerindeki artış nedeniyle, Cezayir ekonomisi 1995 yılında toparlanma sürecine girmiş ve 1998'e kadar geçen süre zarfında IMF'nin öngördüğü yükümlülükleri yerine getirmiştir. 1998 yılında gayri safi yurtiçi hasılası 47,6 milyar dolar olan Cezayir'in dış borcu 30,8 milyar dolar seviyesindeydi. Aynı yıl, yıllık borç ödemesi ise anapara ve faiz dahil toplam 11,1 milyar doları bulmuştur.

Dünya piyasalarında petrol ve doğal gaz fiyatlarının istikrar-sızlığı, ekonomisi petrol endüstrisi üzerine kurulu olan Cezayir'i yerli ve yabancı yatırımları teşvik ederek üretimi çeşitlendirme çalışmalarına yöneltti. Bununla, yüzde yirmileri aşan işsizliğe bir çare bulunması ve halkın hayat standartlarının yükseltilmesi de amaçlanmaktadır.

Bağımsızlık öncesinde tarımsal ihtiyaçlarının % 90'ından fazlasını kendisi karşılayan Cezayir, bugün bu sektörün uzun yıllar boyunca ihmal edilmiş olması nedeniyle, tahıl ihtiyacının % 60'dan fazlasını dışarıdan karşılamaktadır. 1998 yılında milli gelirin yalnızca % 12'si tarımdan sağlanmıştır. Hükümet artık tarım sektörünün gelişmesini teşvik etmektedir.

BAŞLICA EKONOMİK GÖSTERGELER

(Aksi belirtilmedikçe milyon dolar)

	1996	1997	1998
<i>Gelir, Üretim ve İstihdam:</i>			
GSYİH	45.741	46.940	47.644
GSYİH artışı (%)	4,1	2,1	1,5
<i>Sektörlere göre GSYİH</i>			
Tarım	4.971	4.497	5.756
İmalat	4.245	4.405	4.765
İnşaat	4.399	4.616	4.731
Petrol Endüstrisi	13.404	13.717	10.700
Hizmetler	10.071	10.771	11.794
Mali	8.651	8.922	9.670
Kişi başına milli gelir (\$)	1.493	1.596	1.672
İşgücü (milyon)	7,81	8,07	8,10
İşsizlik Oranı (%)	27,9	28,0	29,5
Bütçe açığı/GSYİH (%)	3,0	2,3	-1,0
<i>Ödemeler Dengesi ve Dış Ticaret:</i>			
Toplam İhracat	13.960	14.640	11.300
Petrol, Doğalgaz	12.640	13.700	10.600
Türkiye'ye İhracatı.	447,97	736,91	768,02
Toplam İthalat	11.240	10.190	9.800
Türkiye'den ithalatı	269,18	278,37	315,95
Ticaret Dengesi	2.720	4.450	1.500
Türkiye ile ticaret dengesi	178,79	458,54	452,07
Cari İşlemler Açığı/GSYİH (%)	2,8	6,45	-0,05
Dış Borç	33.651	31.200	30.800
Yıllık dış borç yükü/GSYİH (%)	8,9	8,9	11,1
Altın ve Döviz Rezervleri	6.230	8.040	6.700

Ekonomik Reformlar

Yapısal Politikalar: Hükümet 1992 yılından başlayarak fiyat rejimi ve vergi politikalarında önemli değişiklikler gerçekleştirdi. 1996 yılında gümrük vergileri gözden geçirilerek, gıda ürünleri, mamûl ve yarı mamûl ürünler için en yükseği % 45 olan 8 ayrı vergi oranı belirlendi. Daha önce en yüksek oran % 50 idi. 1998 yılında ise en yüksek oran %40'a çekildi. Hemen belirtmek gerekir ki, Türkiye ile Cezayir arasında çifte vergilendirmeyi önleme anlaşması bulunmaktadır.

1998 yılında vergi kanununda yeni düzenlemelerle vergi oranları düşürüldü ve teşvikler getirildi. Ticaret ve yatırımı artırma amacını taşıyan bu düzenleme ile gelir vergisi % 38'den %30'a düşürüldü. Elde edilen gelirin tekrar şirket içinde yatırıma yönlendirilmesi halinde, bu oran %18'e düşmektedir.

Özelleştirme: Özelleştirmeye özel önem atfeden Cezayir hükümeti, bu kapsamda öncelikle küçük sanayi ve hizmet işletmelerini özelleştirmeye çalıştı. Zarar eden kamu teşekküllerinden finansal desteğini çekerek özelleştirme kapsamına alan hükümet özelleştirilmesi mümkün olmayan pek çok işletmeyi de tasfiye etti. 1996'dan bugüne 1000 kadar kamu şirketi ya özelleştirildi ya da tasfiye edildi. Ayrıca, mevcut kamu şirketlerinin yöneticilerine alımlar, üretim ve fiyatlandırma konusunda geniş yetkiler verildi.

Kur Politikası: Döviz kurları hükümet tarafından atanmış bir kurul tarafından uygulanmaktadır. Özel ve kamu kuruluşları ithalat amacıyla ticari bankalardan Cezayir dinarı karşılığı döviz alabilirler. Bunun tersi de mümkündür.

Dış Ticaret Rejimi: Cezayir, dış ticaret sınırlamalarını büyük ölçüde kaldırdı. Artık ithalat yapabilmek için "ithalat lisansı" gerekmiyor. İthalatı kontrol altında tutulan ürünler silahlar, patlayıcılar, ilaç ve domuz ürünlerinden ibaret. Ayrıca ülke içinde yabancı yatırımların önünde de hiçbir engel bulunmamaktadır.

Büyüyen Sektörler:

Petrol Endüstrisi: Cezayir, petrol endüstrisinden elde ettiği gelirleri 2001 yılı itibariyle 16 milyar dolara çıkarmayı amaçlıyor. Bunda en büyük paya, iki katına çıkarılması planlanan doğal gaz satışları sahip olacaktır. Cezayir Ulusal Petrol Şirketi SONATRACH 1995 yılından bu yana yeni boru hatları döşemektedir.

Sonatrach yabancı petrol şirketlerini petrol arama ve ortak üretime teşvik etmektedir. Geçen on yılda bu şekilde 40 kadar anlaşma imzalanmıştır.

Tarım: Cezayir'in tarım sektörü önümüzdeki yıllarda en çok gelişmesi beklenen sektörlerden biridir. Tarımda verimliliği artırmak için gerekli olacak zirai aletler ve çiftlik malzemeleri sektöründe, Türk ihracatçılar için büyük potansiyel bulunmaktadır.

Cezayir hükümeti planladığı şekilde çiftçilere kendi topraklarına sahip olma hakkı tanıdığı ve orta ve uzun vadeli finansman sağladığında bu sektördeki fırsatlar daha belirgin hale gelecektir.

İnşaat: Cezayir'in en büyük sorunlarından biri konut sorunudur. 1996 yılında hükümet konut açığının 1,2 milyon olduğunu açıklamıştır. Aynı yıl üretilen konut miktarı ise 132 binde kalmıştır. Daha önce kamu şirketleri tarafından gerçekleştirilen konut projeleri bugün özel girişimciler tarafından yapılmaktadır ve bu, hükümet tarafından desteklenmektedir. İflas durumuna gelmiş kamu inşaat şirketlerinden bazıları tasfiye edilmiştir.

TÜRKİYE İÇİN BAŞLICA İHRACAT ve YATIRIM ALANLARI

1) Su Kaynaklarını Geliştirme Ekipmanları ve Zirai Aletler

Su kaynaklarını geliştirmek ve tarımsal üretimi artırmak, Cezayir hükümetinin önceliklerinden biridir. Ülkenin sulama programı Türk yatırımcılar için cazip fırsatlar sunmaktadır. Bazı Cezayir firmaları sulama ve atık su malzemeleri ithal etmek ve üretmek istemektedirler. Ayrıca zirai verimliliği artıran makinalara da büyük talep vardır.

Amerika, Fransa, Almanya ve Japonya bu sektörde aktif olmalarına rağmen, Türk firmaları kaliteli ürünler ve fiyat avantajıyla pazarda kendine yer edinebilir. 1998 yılında, bu sektör 387 milyon dolarlık bir hacme sahipken bunun ancak 25 milyon doları yerli üretimce karşılanmıştır.

2) Bilgisayar ve Yedek Parçaları

Cezayir, bilgisayar ve yedek parçaları sektöründe her yıl büyüyen büyük bir pazara sahiptir. Pazar hacmi şu an 300 milyon doların üzerindedir. Amerikalı, Fransız ve Alman firmaları büyük paylara sahiptir. Cezayir hükümet kurumları ve kamu şirketleri açtıkları ihalelerde genelde tedarikçi firmaların finansman da temin etmesini şart koşturmaktadır.

3) Gıda İşleme ve Paketleme Makinaları

Gıda işleme ve paketleme sektöründe talep büyüktür. Cezayir'in ithalat için yeterli dövizle sahip olmaması şu an için sektörün büyümesine engel olsa da, pazar 350 milyon doların üzerinde hacme sahiptir. Hükümetin tarım sektörüne olan büyük desteği ve ülkenin orta vadede finansman durumunu düzelteceği beklentisi nedeniyle cazip bir pazar olmaya devam edecektir.

En çok ümit veren sektör segmentleri, meyve ve sebze paketleme ve tahıl işleme makinaları pazarıdır. Ayrıca bu sektörde yerleşik yatırım da mümkündür.

4) İnşaat Malzemeleri

1 milyonun üzerinde konut açığının bulunduğu Cezayir'de, yıllık 400 milyon doların üzerinde bir pazar faaliyeti bulunmaktadır. Ayrıca hükümet yeni istihdam imkanı oluşturmak için yol ve konut yapımını teşvik etmektedir. Orta ve uzun vadede, orman ürünleri, çelik ürünler, çimento ve diğer inşaat malzemeleri ithalatında patlama beklenmektedir. Ayrıca modüler ev sektöründe ve inşaat malzemeleri üretiminde yatırım yapmak mümkündür.

5) Maden Endüstrisi Ekipmanları

Zengin maden kaynaklara sahip olan Cezayir, uzun süredir ihmal edilen bu sektör hükümet tarafından teşvik edilmeye başlanmıştır. 1991 yılında yürürlüğe giren madenler kanunu bu sektörde doğrudan yabancı katılımını mümkün kılmaktadır. Hükümet yabancı firmaları fosfat ve ayrıca altın gibi değerli maden kaynaklarını modernize etmeye davet etmektedir. Pazar hacmi 200 milyon dolar civarındadır.

6) Gıda Ürünleri

Tahıllar (Buğday, Arpa, Yulaf ve Mısır): Cezayir'de tarımın büyük ölçüde iklim koşullarına bağlı olması ve uzun süredir ihmal edilmiş olması nedeniyle, yıllık 8,4 milyon ton tahıl ihtiyacının % 60-80'i dışarıdan karşılanmaktadır. Uluslararası pazardaki durum buğdayının neredeyse yarısı Cezayir tarafından satın alınmaktadır.

Nebati Yağlar (Ayçiçeği, Soya, Palmiye): Cezayir, 1995 yılında 388.000 bin ton ham ve işlenmiş nebati yağ ithal etmiştir. Bunun % 68'i ayçiçek yağı, % 30'u soya yağı, % 2'si de palmiye yağı olmuştur.

Süt ve Süt Ürünleri (Yağsız Süt, Süttozu, Margarin, Tereyağı, Peynir): Ülkede hayvansal üretimin çok düşük olması nedeniyle Cezayir, en çok süt ürünleri ithal eden ülkelerdendir.

TİCARİ UYGULAMA VE STANDARTLAR

Cezayir, geçen onyılda ticaret rejimini liberalleştirdi. Dünya Ticaret Örgütüne katılma arzusu ve Avrupa Birliğiyle işbirliği anlaşması imzalayabilmek amacıyla ticareti daha da serbestleştireceği beklenmektedir. Sınırlamalar bulunan ithalat sektörleri silahlar, patlayıcılar, ilaç ve domuz ürünleridir. İthalat geçiş işlemleri oldukça basitleştirilmiştir.

Gümrük Vergileri: İthal ürünlere cinsine göre % 5'ten % 45'e kadar değişen gümrük oranları uygulanmaktadır. Bundan başka % 7, 14 ve 21 oranlarında KDV de satış fiyatı ve gümrük vergisi üzerinden hesaplanarak alınmaktadır. Lüks tüketim malları içinse % 20'den % 110'a kadar değişen vergiler uygulanmaktadır.

Ticari Zorluklar: Gümrük işlemleri büyük ölçüde modernize edilmiş olmasına rağmen prosedürler bazı durumlarda yük olabilmektedir. Hükümet, ithal ürünlere (özellikle tüketim malları) Arapça etiket koyulmasını şart koşturmaktadır. Fransızca etiket koyulması ise ayrıca faydalı olacaktır.

Serbest Bölgeler: 1997 yılında hükümet, Akdeniz kıyısındaki Bellara bölgesini serbest bölge ilan etti. Burada yatırım yapacak olan yabancı yatırımcılar her türlü vergi ve gümrük tarifelerinden muaftırlar.

Ürünlerin Pazarlama ve Servisi

Dağıtım ve Satış Kanalları, Acenta ve Temsilcilikler: Cezayir, bir kısmı özel sektör elinde bulunan toptan ve perakende birimlerden müteşekkil gelişmiş bir dağıtım ağına sahiptir. Devletin sahibi olduğu toptan pazarlama firmaları ithal gıda ürünleri, ilaç ve endüstriyel ürünler satmaktadır. Hükümet devlet mülkiyetindeki dağıtım şirketlerini özelleştirme yoluna da gitmektedir.

Tüketim mallarının ithalatı hem özel, hem de kamu şirketleri tarafından yapılabilmekte ve yine özel veya kamuya ait toptancı şirketlere satılmaktadır. Toptancı şirketler perakende mağaza ve dükkanlara dağıtımını gerçekleştirmektedir.

Özel perakende satış birimleri genelde küçük aile işletmeleridir. Her geçen gün yeni özel mağaza ve dükkanlar açılmaktadır.

Cezayir pazarında aktif olarak yer almanın en kolay yolu acenta ve distribütörleri kullanmaktır. 1993 yılında kabul edilen yatırım kanunu ile yabancıların ülke içinde dağıtım kanalları kurma zorunluluğu ortadan kalkmıştır. Yine bu alternatiflere sahip olmakla birlikte, firmalar artık yerel acenta ve distribütörleri kullanabilmektedir. Fakat, devlet ihalelerine acentalar vasıtasıyla katılmak mümkün değildir.

Franchising: Pek fazla bilinmemesine rağmen franchising'e duyulan ilgi giderek artmaktadır. Coca Cola'nın Cezayirli bir gıda işleme şirketiyle birlikte kurduğu şişeleme ünitesi, başarılı bir franchising örneği olarak gösterilebilir.

Reklam ve Tanıtım: Reklamların ve tanıtım kampanyalarının kamu firmaları üzerinde pek etkisi yoktur. Çünkü bu firmalar alımlarını daha çok ihale yöntemiyle yapmaktadırlar. Fakat pazar ekonomisini benimseyen Cezayirli tüketiciler üzerinde reklamlar etkili olacaktır. Cezayir radyo ve televizyonu ile gazeteler reklam kabul etmektedir.

Hükümet İhaleleri: Devlete bağlı kuruluşlar (bakanlıklar, yerel yönetim birimleri ve diğer kamu kuruluşları) herkese açık ihaleler yoluyla yabancı ürünler satın almaktadır. Firmalar, tekliflerini doğrudan ihaleyi açan kuruma verirler, ama başvuru ve izlenecek prosedüre dair belgeleri yerel temsilcilerden de edinebilirler.

Hükümet kuruluşları ve kamu şirketleri, "sınırlı konsültasyon" (consultations restreintes) olarak tabir edilen bir çerçeve içerisinde, en az üç tedarikçi firmayla olmak üzere doğrudan yabancı şirketlerle çalışabilirler.

Müşteri Hizmeti: Üç yıl önce yürürlüğe giren bir kanun, dağıtıcı firmalara, Cezayir'de pazarladıkları yabancı menşeli ürünlere nevine göre 6 aydan 18 aya kadar garanti, ve ayrıca satış sonrası hizmet sağlama zorunluluğu getirmiştir.

Ayrıca söz konusu ürün gıda maddesiye, ülkeye girdiği anda öngörülen tüketim süresinin en fazla yüzde yirmisini aşmış olabilir.

YATIRIM ORTAMI

Cezayir hükümeti ekonomiyi çeşitlendirmek ve modernize etmek için yabancı yatırımları teşvik etmektedir. 1993 yılında kabul edilen Yatırım Kanunu bu açıdan yerli ve yabancı yatırımcılar arasında fark gözetmemiştir. Yabancı yatırımcılar bütün iş dallarında yatırım yapma ve kendi mülkiyetlerinde tutma hakkına sahiptir.

Yatırım kanununun yatırımcılara sağladığı bazı kolaylık ve teşvikler şöyle sıralanabilir.

- İç pazardan alınan ya da ithal edilen ürünlerden 3 yıl boyunca katma değer vergisi alınmaması.
- Yatırımın durumuna göre gelir vergisinden 2 yıldan 5 yıla kadar değişen muafiyetler.
- 30 belirli ürün için sadece % 3 vergisi ödeme şansı (normal oranlar % 25-45)
- % 24,5 olan çalışanlar için sosyal sigorta payının sadece % 7 olarak ödenmesi.
- Dışarıdan getirilecek teknik eleman ve personel için gelir vergisinin % 70'lerden % 20'ye indirilmesi.

İhracat ağırlıklı üretim yapanlar için bu teşvikler daha da fazladır. Üretiminin % 100'ünü ihraç eden firmalar % 7'lik sosyal sigortalar payı hariç tüm vergilerden muaftır. Yatırımlarının % 50'sini ihraç eden firmalar ise yine % 7'lik pay hariç tüm vergilerden % 50'lik fazladan muafiyet kazanmaktadır.

Hükümet bir Yatırım Teşvik Bürosu (APSI; Agence de Promotion, de Soutien, et de Suivi des Investissements) oluşturmuştur. Başbakanlığa bağlı çalışan bu büro, yatırım başvuru-

larını kabul eder ve yatırımcıların faydalanacakları avantaj ve teşvikleri belirler. Ayrıca, yerel otoritelerle iletişimi sağlamak ve arsa teminini kolaylaştırmak amacıyla, pek çok bölgede yerel yatırım teşvik büroları (CALPI) ihlas edilmiştir.

Yatırım Başvurusu: Yatırımcılar APSI'ye başvurup hem yatırım hem de faydalanmak istedikleri teşvikler konusunda "Déclaration d'Investissement" ve "Demande d'Avantages" şeklinde iki dosya sunmak durumundadırlar. APSI, yapılan başvuruları 60 gün içinde değerlendirip sonuçlandırmakla yükümlüdür. Bugüne kadar APSI onlarca yabancı yatırım projesini onaylamıştır.

Döviz Transferi: Cezayir yatırım kanunu yatırımcıların kendi ülkelerine döviz transferine başvurunun akabinde 60 gün içinde izin vermektedir. Aktarılan miktar daha önce yatırım için getirilen miktarın fevkinde olsa bile bu böyledir.

Tahkim: Cezayir, Uluslararası Tahkim Kurulu'nun kurulmasını sağlayan anlaşmaya imza koymuştur. Kanunlar uluslararası tahkime ve anlaşmalarda buna dair maddelerin yer almasına müsaade etmektedir.

Bütün bunların yanı sıra üzerinde durulması gereken husus, güvenliktir. Her ne kadar azalmış da olsa, ülkede katliamlar devam etmektedir. Yabancılar yönelik eylemler ise hiç de necek kadar azdır. Fakat yine de, Cezayirlilerle irtibat kurulduğunda güvenlik konusunda özel önlemler talep edilmelidir.

İRTİBAT ADRESLERİ

Türkiye Cezayir Büyükelçiliği

Konsolosluk

Tel: 00 213 2 691 257

Fax: 00 213 2 693 161

Ticaret Müşavirliği

Tel: 00 213 2 692 509

Fax: 00 213 2 692 585

APSI (Yatırım Teşvik Bürosu)

Boulevard du 11 décembre 1960

El Biar, Algiers, Algeria

Tel: 00 213 2 924 269

Fax: 00 212 2 924 647

Direction Générale des Douanes (Gümrük Müdürlüğü)

Avenue du Dr. Saadane

Algiers, Algeria

Tel: 00 213 2 711 616

Fax: 00 212 2 746 974

CACI (Cezayir Sanayi ve Ticaret Odası)

Ali Habour, Başkan

Muhammed Chami (Genel Müdür)

Palais Consulaire, Place des Martyrs

Algiers, Algeria

Tel: 00 213 2 574 444

Fax: 00 213 2 577 025

CNAA (Cezayir Milli Ziraat Odası)

Tel: 00 213 2 210 040

Fax: 00 213 2 597 920

Sonuç

Görüldüğü üzere Cezayir bütün dünyanın dikkatini çeken önemli bir pazardır. Ticaret ve yatırım açısından oldukça çekici bir ortama sahip olan ülke, Türk girişimciler açısından cazip fırsatlar sunmaktadır. Ayrıca, tarihten gelen bağların ticari bağlantıların daha kolay kurulmasına yardımcı olacağı muhakkaktır.

Şu an 1 milyar dolar seviyelerinde olan ticaretimizin kısa sürede ikiye katlanmaması hatta daha da ileriye götürülmemesi hiçbir neden görülmemektedir.

Kuzey Afrika'nın batı ucunda yer alan Fas, 15 milyar dolara yaklaşan dış ticaret hacmiyle Afrika'nın ekonomik açıdan dikkat çeken ülkelerinden biridir. Dünyanın en büyük fosfat yataklarına sahip olan ülke, ayrıca zirai ürün çeşitliliği, zengin balık avlama sahaları, her geçen gün daha da büyüyen imalat sektörü ve dış ülkelerde çalışan Faslıların ülkeye getirdikleri dövizlerle ekonomisini ayakta tutmaktadır.

1999 yılında toplam ihracatı 4,7 milyar dolar, toplam ithalatı ise 9,1 milyar dolar olan Fas'ın Türkiye ile dış ticaret hacmi yalnızca 150 milyon dolar seviyesinde kalmıştır. Bunun yaklaşık 100 milyon doları ihracat, 50 milyon doları ise ithalattır. İki ülke de birbirine ağırlıklı olarak sanayi mamûlleri satmaktadır. Bu son derece düşük ticareti daha da artırmak mümkün olup, bu rapor Türk işadamlarına Fas pazarında kolaylık sağlayacak bir takım ipuçları vermek amacıyla hazırlanmıştır.

KÜNYESİ

Adı	: Fas Krallığı
Yönetim Biçimi	: Anayasal Monarşi
Başkent	: Rabat
Yüzölçümü	: 446.550 km ²
Nüfus	: 29.661.636 (1999 tahmini)
Para Birimi	: Dirhem (\$1=9,3 DH)
Din	: İslam % 98,7, Hristiyanlık % 1,1
Etnik Gruplar	: Arap-Berberi (% 99,1)
Dil	: Arapça (resmi dil), Berberi lehçeleri, Fransızca (yaygın olarak kullanılmaktadır.)

EKONOMİYE BAKIŞ

Fas, gelişmekte olan ülkelerin karşılaştığı, bilinen sorunlarla başetmeye çalışmaktadır. Bu bağlamda, hükümet harcamalarını kısma, özel sektörün ve yabancı yatırımcıların faaliyet alanını genişletmeye ve enflasyonu kabul edilebilir ölçülerde tutma gayreti içindedir. 1980 yılından bu yana IMF ve Dünya Bankası'nın da desteğiyle bu amaçları gerçekleştirmeye yönelik reformlarını sürdürmekte, ayrıca politik açıdan demokratikleşmeye doğru gitmektedir. 1998 Mart ayında yapılan seçimle işbaşına gelen hükümet, halen varlığını sürdürmektedir.

Kral 2. Hasan'ın 1999 Temmuz ayında ölümüyle büyük şoka giren ülkede, bu reformları kralın yerine tahta geçen oğlu 6. Muhammed'in sürdüreceği beklentisi hakimdir. Şu ana kadar da aksi bir belirti görülmemektedir.

90'lı yıllar boyunca Fas hükümeti ekonomideki rolünü düzenli olarak azaltmıştır. Doğrudan kredi ve döviz ödenekleri kaldırılmış, ticari engeller azaltılmış, hükümet harcamaları kısılmış ve yoğun bir özelleştirme faaliyeti başlatılmıştır.

Enflasyon oranı son on yıl boyunca % 3'ün altında kalmış, bu nedenle de para varlığı nispeten durağan kalmıştır. 90'lı yılların ortalarında tarım sektörünü felç eden kuraklık nedeniyle

le dibe vuran döviz rezervleri, artarak 6 milyar dolar seviyelerini bulmuştur.

Bütçe açığını kapamak isteyen Fas hükümeti, aldığı tedbirlerle 1998-99 mali yılında bütçenin % 2,3'ü oranında açık vermiştir.

Fas'ın para birimi dirhem bütün cari işlemler için yabancı para birimleriyle değiştirilebilmektedir. Ayrıca yabancı yatırımcıların kendi ülkelerine döviz aktarmalarına da müsaade edilmektedir. Döviz ticari bankalara gerekli bazı belgelerin ibrazından sonra temin edilebilmektedir. Fakat, bazı yabancı firmalar işlemlerin karmaşıklığından şikayet etmektedir. Döviz kuru oranları, merkez bankası tarafından belirlenmektedir. Kur oranı, 1990 yılındaki % 9'luk bir devalüasyondan sonra pek bir değişiklik göstermemiştir.

Son on yıldır dış ticaretin önündeki engelleri kaldırmaya çalışan hükümet, bir yandan da bazı ürünlerde çok büyük koruma sağlamıştır. Genelde gümrük tarifeleri en fazla % 35 oranında iken, bazı tarımsal ürünlerde koruma % 290'ları bulmaktadır. Gümrük tarifelerine ilaveten % 15'lere varan ek ithalat vergileri yürürlüktedir.

1992 yılında bir özelleştirme hamlesi başlatan Fas, bu tarihten itibaren satış listesine konan 114 devlet teşekkülünden 56'sını tanesini özelleştirmiştir. Bu satışlardan 1,7 milyar dolar gelir elde edilmiştir. Parlamento 31 Mart 1999 tarihinde benimsediği bir tasarıyla kalan işletmelerden 28'inin daha özelleştirilmesini kararlaştırmıştır. Bunlar arasında 6 şeker fabrikası, 9 otel, 3 banka ve bir gübre fabrikası bulunmaktadır.

Yabancılar da, özelleştirilen işletmeleri satın alma hakkına sahiptir. Ülkenin 2. GSM şebekesi İspanya ve Portekiz telekomlarıyla yerel bir bankanın oluşturduğu konsorsiyuma 1,1 milyar dolar gibi rekor bir fiyata satılmıştır. Bir elektrik üretim tesisi ise Amerikan firmalarınca satın alınmıştır.

Fas, mal ve emtia ticaretinde kronik bir biçimde açık vermektedir. Aradaki farkı ise turizm gelirleri, dış ülkelerdeki Faslı işçilerin ülkeye aktardıkları kaynaklar ve yabancı yatırımlar ile

kapatabilmektedir. 1999 yılında ihracatın ithalatı karşılama oranı % 55 seviyesinde kaldı. Fakat yabancı yatırımlar ve turizm gelirlerindeki artış bu açığı dengeleyen bir faktör oldu.

Avrupa Birliği'yle ticari işbirliği anlaşması imzalayan Fas, birlik ülkeleriyle ticaretinde 2010 yılına kadar tüm gümrükleri kaldırmayı amaçlamaktadır. Narenciye ve domates gibi ülkenin en önemli ihraç kalemleri bu anlaşmanın kapsamı dışında bırakılmıştır. Bu anlaşma ve coğrafi yakınlık nedeniyle ülke, yabancı yatırımcılar için Avrupa'ya açılan bir kapı haline geldi. Fas'ın Cebeli Tarık boğazından İspanya'ya uzaklığı 10 mil kadardır.

BAŞLICA EKONOMİK GÖSTERGELER

(Aksi belirtilmedikçe milyon dolar)

	1997	1998	1999
<i>Gelir, Üretim, İstihdam:</i>			
GSYİH	33.609	36.141	36.864
GSYİH artışı	-2,2	+6,3	+0,2
Kişi başına milli gelir (\$)	1.228	1.301	1.304
Hükümet harcamaları (GSYİH'ya % oranı)	23,4	24,4	23,9
Enflasyon oranı (%)	1,0	2,7	1,5
İşsizlik (%)	16,9	19,1	21,0
<i>Ödemeler Dengesi ve İhracat:</i>			
Toplam İhracatı	4.690	4.636	4.775
Türkiye'ye ihracatı	52,3	46,9	
Toplam İthalatı	7.897	8.431	9.156
Türkiye'den ithalatı	51,9	99,4	
Ticaret dengesi	-3.207	-3.795	-4.381
Döviz rezervleri	4.260	4.482	5.550
Dış borcu	19.500	20.000	19.100
Yıllık dış borç yükü (toplam borca % oranı)	29,7	28,6	25,7

Büyüyen Sektörler

Tarım: Tarım sektörü yurtiçi hasılanın % 15-20'sini (iklime bağlı olarak) karşılamakta ve istihdamın % 40'ını sağlamaktadır. Meyve sebze ihraç etmekte ve hububat ithal etmektedir. Tarımın % 90'ı yağmura bağımlıdır.

Kuraklık görülen yıllarda tarım üretimi çok azalmakta ve ülkenin yurtiçi hasıla artışını önemli ölçüde frenlemektedir. Az yağış alınan yıllarda otlakların verimi de düşmekte ve ülke dışarıdan hayvan yemi ithal etmektedir.

Balıkçılık: Doğrudan veya dolaylı olarak 300.000 kişiye istihdam sağlayan balıkçılık, Fas ekonomisinin anahtar sektörlerinden biridir. İhracatın 600 milyon dolarlık kısmını bu sektör karşılamaktadır. Fas'ın balıkçı tekneleri oldukça eski ve verimsiz olup Avrupa'nın yüksek teknoloji gemileriyle rekabette geri kalmaktadır.

Sanayi: 1998 yılında sanayi üretimi % 2,2'lik bir artış gösteren Fas ekonomisinin aynı büyümeyi 2000 yılında da göstermesi beklenmektedir. Ülkenin ihracat sanayileri fosfat türevleri, işlenmiş tarım ürünleri ve tekstil sektörleridir. Tekstil sektörü daha çok Avrupalı firmalı fason üretim şeklinde çalışmaktadır.

Ülkenin enerji üretim kapasitesi yeni faaliyete konan termal üretim tesisleriyle artmıştır. Fakat, elektrik talebi sürekli büyümektedir. Şu an elektrik enerjisi ihtiyacının % 10'unu dışarıdan sağlanmaktadır.

Madencilik: Fas, dünyanın en zengin fosfat yataklarına sahip ülkesidir. Fosfat ve türevleri (fosforik asit ve gübre) ülke ihracatının % 18'ini karşılamaktadır. Ülkenin diğer maden kaynakları arasında bakır, flor, kurşun, demir ve antrasit sayılabilir. Bu bakımdan Fas, önemli endüstri mineralleri üretici ve ihracatçılarından biridir.

TÜRKİYE İÇİN BAŞLICA TİCARET VE YATIRIM ALANLARI

Çevre Koruma Gereç ve Hizmetleri

Fas'ın hızlı şehirleşmesi ve nüfus artışı ülkede çevre şartlarını oldukça ağırlaştırmıştır. Kirliliği engelleyici hiçbir düzenleme olmaması nedeniyle sanayi kuruluşları çevreye toksik atıklar bırakmakta ve çevre felaketlerine yol açmaktadırlar.

Şehirler için atıksu toplama sistemleri yanısıra katı atık ve çöp toplama ve değerlendirme istasyonları yabancı yatırımcılar için anahtar sektörler konumuna gelmiştir.

Fas hükümeti, 1999-2003 dönemi için, çevreye duyarlılığı artırmak ve çevre koruma sektöründe kullanılmak üzere 67 milyon dolarlık bir kaynak ayırmıştır. Bu çok büyük bir rakam olmasa da, önümüzdeki yıllarda çevre duyarlılığını artırması ve hükümet ve belediyeleri bu yönde yatırımlar yapmaya itmesi beklendiği için yabancı firmaların ilgisini çekmektedir. 1999 yılında bu sektördeki faaliyet 200 milyon doları aşmıştır.

Su Kaynakları Ekipmanları

Bir tarım ülkesi olarak Fas, yıllık yağış miktarına bağımlı olup yurtiçi hasılası buna bağlı olarak önemli değişiklikler göstermektedir. Bu yüzden hükümet kıt su kaynaklarını değerlendirmek üzere on yıl önce "her sene bir baraj" projesini uygulamaya koymuştur. Geçmiş yıllarda bu "her sene 2-3 baraj" şeklinde revize edilerek, 2010 yılına kadar 68 yeni baraj yapılması planlanmıştır.

Baraj yapımı yanısıra, artezyen kuyuları sondajı ve su kalite kontrolü hükümetin önem verdiği yatırımlar arasında yer almıştır.

1999 yılında görülen kuraklık, Ulusal İçme Suyu Bürosu ONEP'in alternatif içme suyu arama çalışmalarını hızlandırmıştır. ONEP'in önceliklerinden biri de her yıl içme suyu sı-

kıntısı çeken kırsal kesimlere güvenli içme suyu ulaştırmak olmuştur. Bu sektörde toplam faaaaliyet 250 milyon dolar ci-varında olmuştur.

Gıda Ürünleri

Daha önceki kuraklık yıllarında olduğu gibi, 1999 yılında ta-rım sektörünü dolayısıyla da tahıl üretimini sarsan kuraklık, bu yıl buğday, arpa ve diğer tahıl ürünleri ve hayvan yemle-ri ithalatını artıracaktır. Ayrıca yerel talebin fazlalığı nede-niyle bakliyat ithalatında bir artış gözlenmesi beklenmekte-dir. Ülkede ayrıca süt ürünleri için de önemli bir talep mev-cuttur.

Fas'a ihracı mümkün olan gıda ürünleri şöyle sıralanabilir:

- Buğday (ve durum buğdayı)
- Yem (mısır, arpa gibi)
- Ham nebati yağlar
- Yağlı tohumlar
- Soya ürünleri
- Besilik düveler
- Bakliyat (mercimek, tanelenmiş yeşil bezelye gibi)
- Süttozu ve tuzsuz yağ
- Kuru meyve ve kuruyemiş (kuru üzüm, erik, kayısı vb.)

Fas'lı ithalatçılar, bu ürünleri sağlayan yabancı firmalarla uzun vadeli ilişkiler kurmak istemektedirler. Kutulanmış meyve ve sebzeler, kuru meyveler, kuruyemiş ve şekerleme-ler yüksek taşıma maliyetlerine rağmen, Fas pazarında bü-yük ilgi görmektedir. Geçen yıllarda yeni başlayan yerel el-ma üretimi bu ürüne ilgiyi artırmış ve ithalatına başlanmış-tır.

TİCARİ UYGULAMA VE STANDARTLAR

Ticari Engeller: Gümrük mevzuatında özellikle iç üretimi korumaya yönelik rasgele değişiklikler Fas'a ihracatın önündeki önemli bir sorundur. Ayrıca yabancı firmalar kamu ihalelerindeki düzensizliklerden şikayet etmektedirler.

Gümrük Mevzuatı: Ticaret rejiminin liberalleştirilmesine ve rekabetçi bir ortam teşkil etme çabalarına rağmen, gümrük işlemlerinin hantallığı ve karmaşıklığı bu çabalardan elde edilebilecek faydaları sınırlamaktadır. Bu yüzden hükümet gümrük yönetimini modernize etme amacına matuf bir dizi yeniliği içeren bir reform paketini benimsemiştir. Bu kapsamda pek çok gümrük işleminin bilgisayarla kontrol ve takibine imkan verecek bir sistem kurulmaya çalışılmaktadır.

Gümrük Tarifeleri ve İthalat Vergileri: % 35'lik maksimum tarife oranı pek çok ürün için geçerlidir. Geniş bazda oranlar % 2,5 ile % 300 (bu oran bazı zirai ürünler içindir) arasında değişmektedir. Ayrıca % 15'lik bir ithalat vergisi ve % 0 ile % 20 arasında değişen katma değer vergisi uygulanmaktadır.

Gıda ürünleri kümülatif olarak ortalama % 80'lik bir gümrük tarifi ve vergiye maruzdur. Bu ise ortalama bir Faslı tüketicisi için ithal gıda maddeleri alma imkanını azaltmaktadır.

İthalat/İhracat Belgeleri: Ticari fatura (irsaliye) gerekmektedir. Matbu bir fatura formu mevcut olmayıp, konsolosluk vizesi ya da sertifikası da istenmemektedir. Firma antetini taşıyan fatura, bütün ürünleri Fransızca olarak tasvir etmelidir. Ödemeler bankadan bankaya akreditif mektubuyla yapılabilir.

Promosyon amacıyla gönderilen numuneler için "Sadece tanıtım amacıyla kullanılabilir, ticari değeri yoktur" ibaresi Fransızca olarak açıkça belirtilmelidir.

Etiketleme Zorunlulukları: Gıda ürünlerinin üzerindeki etiketler Arapça ya da Fransızca olabilir ve ürünün menşei olan ülkeyi belirtmek zorundadırlar. Kutulanmış gıda ve içecek-

ler için üretim ve son kullanma tarihlerini belirtilmesi zorunludur. Ülkede, Türkiye gibi metrik ölçü sistemi kullanılmaktadır ve tarihin yazılış formatı Türkiye ile aynıdır.

Serbest Bölgeler: Tangier’de kurulan serbest bölgede faaliyet gösteren yerli ve yabancı firmalar tüm ithalat gümrük vergilerinden ve pek çok ihracat vergisinden muaftır.

Gümrük Bilgi Büroları: İthalat veya ihracatı istenilen ürünler için gümrük bilgileri aşağıdaki adresten temin edilebilir;

Gümrük Bürosu

Direction des Etudes Fiscales,
Direction des Douanes, Rabat
Tel: 00-212-7-26 93 15
Faks: 00-212-7-73 08 82

Yerel Gümrük Bürosu

Kazablanka
Tel: 00-212-2-22 41 16
Faks: 00-212-2-20 00 36

ÜRÜNLERİN PAZARLAMA VE SERVİSİ

Ürünlerin Ülkeye Girişi: Doğrudan tüketiciye dağıtım, toptancılar ve perakendeciler için yabancı ürünlerin Fas’a başlıca giriş noktası Kazablanka’dır. Fakat Fransa ve İspanya’ya ve bu ülkelerden Fas’a feribot seferleri yapılması tırlarla taşımaya da izin vermektedir.

Fiyatlandırma Sistemi: Toptancılar için kâr marjı % 5-10 civarındadır. Perakendeciler ise malına göre % 25’e kadar kâr marjı koyabilmektedir. Lüks tüketim mallarında bu oran % 30 iken, çok tüketilen mallarda % 15’tir.

Dağıtım ve Satış Kanalları: Yabancı üreticiler Fas pazarında kendilerine ait temsilcilikler ya da yetkili acenta veya dağıtıcılar vasıtasıyla faaliyet göstermektedir. Dağıtıcılar normal olarak tüketicilere teknik servis sağlamaktadırlar.

Ülkede bazı yabancı perakende market zincirleri yeni yeni boy göstermeye başlamış olup, bu, ürünlerin dağıtımında kolaylık sağlayacaktır.

Satış Teknikleri: Yerel dağıtıcılar dağıtımını yaptıkları malları sağlayan firmanın bu ürünlerin tanıtım ve promosyonunu da yapmasını beklemektedirler. Bütün promosyon materyalleri, broşürler vs. Fransızca olarak hazırlanmalı ve bu dilde anlaşılır kullanım kılavuzları sağlanmalıdır.

Reklam ve Promosyon: Ülkede reklam sektörü pek gelişmiş olup faaliyette olan az sayıda reklam ajansı vardır. Televizyon reklamları yazılı basın reklamlarının çok fevkindedir. Televizyonda daha çok gıda, temizlik ürünleri reklamı yapılmaktadır. Gazete ve diğer süreli yayınlara da reklam vermek mümkündür, fakat güvenilir tiraj raporları elde edilememektedir.

Devlet İhaleleri: Hükümet daha çok ihaleler yoluyla alım yapmakta, nadiren karşılıklı anlaşma veya özel ihale yoluna başvurmaktadır. İhaleler, gazetelerde duyurulmakta ayrıca büyükelçiliklere de tebliğ edilmektedir. Her bakanlık kendi ihalesini açmaktadır. İhale belgeleri Fransızca olarak dağıtılıp başvuruların da Fransızca ve metrik sisteme göre yapılması istenmektedir. Başvuru süresi 30 günden 60 güne kadar değişmektedir.

YATIRIM ORTAMI

Fas hükümeti aktif olarak yabancı yatırımları teşvik etmekte ve yatırım ortamını geliştirecek kanuni düzenlemelere gitmektedir. Ayrıca yabancıların özelleştirme ihalelerine girmesi de teşvik edilmektedir.

1995 yılında yürürlüğe giren yatırım kanunu yerli ve yabancı yatırımcıları, dövizle ilgili hükümler istisnasıyla, bir tutmaktadır. Finans ve Ekonomi Bakanlığı Yatırım Teşvik Bürosu kurmuş ve bürokrasiyi azaltmaya yönelik çalışmalar başlatmıştır. 1999 yılı başında kurulan ve başbakanın başkanlık ettiği özel bir bakanlık komitesi yatırım projelerinin hayata geçirilmesinin kolaylaştırılması amacına yönelik olarak faaliyet göstermektedir. Haziran 1999 itibarıyla 800 milyon dolar değerinde 21 yatırım projesi onaylanmıştır.

Yatırım kanunu mevcut döviz mevzuatını kanunlaştırmış ve özellikle yabancıların ülke dışına döviz çıkarmasına izin vermiştir. Yatırım kanunu tarım sektörüne uygulanmamaktadır. Fosfat yataklarının işlenmesi ve tütün ticareti sadece devletin faaliyet gösterdiği sektörler olarak bırakılmışlardır.

Döviz Politikaları: Fas'ın para birimi dirhem tüm cari işlemlerde kullanılabilen ve diğer dövizlerle değiştirilebilmektedir. Döviz, ülkede faaliyet gösteren yabancı bankalardan elde edilmektedir. Fakat bunun için yabancı yatırımcının kendi ülkesine hisse veya sermaye aktarımına, ülkede yerleşik yabancı uyrukluların dışarıdan havaleye, dışarıdan teknik yardıma ilişkin belge ve lisansları sağlamaları gerekmektedir. Ayrıca bir hükümet iznine ihtiyaç yoktur.

Tahkim: İşle ilgili sorunlar öncelikle ilgili hükümet birimlerinden halledilmeye çalışılmakta, bu olmazsa ticaret mahkemelerine başvurulabilmektedir. Ayrıca, Fas Uluslararası Tahkim Merkezi üyesidir. Fakat genelde büyük sorunlarla karşılaşmamaktadır.

İRTİBAT ADRESLERİ

Direction Des Douanes Et Impots Indirects (Gümrük Bürosu)

İlgili Kişi: Abderrazak El Mossadaq, Müdür

Avenue Hassan II (ex rue Essafi)

Rabat, Morocco

Tel: (212) (7) 26-90-01, Fax: (212) (7) 73-09-85

E-mail: adii@douane.msie.gov.ma

Direction Des Investissements Exterieurs

(Yabancı Yatırımlar Bürosu)

İlgili Kişi: Hassan Bernoussi, Müdür

32 Rue Honain, Angle rue Michlifen

Agdal-Rabat, Morocco

Tel: (212) (7) 67-33-75, Fax: (212) (7) 67-34-17

E-mail: die@msie.gov.ma

Direction Du Commerce Exterieur (Dış Ticaret Bürosu)

İlgili kişi: Fath Allah Sijalmassi, Müdür

63 Avenue Moulay Youssef

Rabat, Morocco

Tel: (212) (7) 70-33-63, Fax: (212) (7) 70-32-31

Confederation Generale Des Entreprises Du Maroc (CGEM)

(Fas İşverenler Birliği)

İlgili kişi: Abderrahim Lahjouji, Başkan

Angle Rue de la Plage, Avenue des FAR

Casablanca, Morocco

Tel: (212) (2) 25-26-96, Fax: (212) (2) 25-38-39

E-mail: cgem@mail.cbi.net.ma

Association Des Marchands Et Importateurs

De Materiel Agricole

(Fas Zirai Ekipman İthalatçıları Birliği)

İlgili Kişi: Abdellatif Ouazzani, Başkan

c/o Comicom

9 Bd. d'Oujda

Casablanca, Morocco

Tel: (212) (2) 30-22-11, Fax: (212) (2) 30-60-82

Sonuç

Hem Atlas Okyanusu'na hem de Akdeniz'e uzun kıyıları olan ve bu bakımdan jeostratejik bir konuma sahip olan Fas, ekonomik alanda da Afrika'nın önemli aktörlerinden biridir. Tarihte yüzyıllarca beraber yaşadığımız ve komşuluk yaptığımız Fas ile şu an 150 milyon dolar seviyesinde olan ticaretimizin artması karşılıklı ilişkilerin geliştirilmesi ile mümkün olabilecektir.

Bu yüzden Türk işadamlarını Cezayir, Tunus gibi diğer Mağrip ülkeleriyle beraber Fas'ı da görmeye ve ticaret ve yatırım imkanlarını araştırmaya davet ediyoruz.

Tunus, orta gelirli, 9,6 milyon nüfuslu bir Kuzey Afrika ülkesidir. Tunus son on üç yılda dünya bankası ve diğer uluslararası kuruluşlarla yaptığı işbirliği sonrasında ekonomiyi çeşitlendirerek, global iş dünyasına iddialı bir ticari ortam sunmaktadır.

Türkiye'nin Tunus'la ticareti 300 milyon doları ancak bulmaktadır. Potansiyel ise, Tunus'un dış ticaret hacminin 15 milyar doları aştığı düşünülürse, bunun çok üzerindedir.

KÜNYESİ

Adı	: Tunus Cumhuriyeti
Yönetim Biçimi	: Cumhuriyet
Başkent	: Tunus
Yüzölçümü	: 163.610 km ²
Nüfus	: 9.513.603 (1999 tahmini)
Para Birimi	: Tunus Dinarı (\$1=1,29 TD)
Din	: İslam (% 98), Hristiyanlık (% 1)
Etnik Gruplar	: Arap (% 98), Avrupalı (% 1)
Dil	: Arapça (resmi dil), Fransızca (iş hayatında yoğun olarak kullanılır)

EKONOMİYE BAKIŞ

Gerçek GDP büyümesi son dört yılda % 5, enflasyon ise aynı dönemde %4'ün altında tutuldu. Buna ek olarak Tunus AB ile serbest ticaret antlaşması imzaladı. Bu antlaşma ile AB ile aradaki ticari engeller kalkmış olmaktadır. Bunun yanı sıra hükümet, halen stratejik sektörleri elinde tutmaktadır (finans, petrol üretimi ve rafine edilmesi, ulusal havayolları, elektrik dağıtımı, telekomünikasyon, su dağıtımı). Özel sektör, ülke ekonomisinde giderek daha önemli rol oynamaktadır.

Tunus, özelleştirmeye ve liberalizme önem vermektedir. Tekstil ve turizm en büyük gelir getiren iki sektördür. AT ile olan serbest ticaret antlaşması ile bağlı olarak Tunus altyapıyı, iletişim, yatırım ve diğer ticari faaliyetleri geliştirmek, yerli piyasaları dünya piyasalarıyla rekabet edebilir hale gelmesi için, son on yılda çeşitli programlar uygulamaktadır.

Tunus, dünya ticaret örgütüne (WTO) üyedir. Serbest ticaret rejimi uygulanmaktadır. Bir çok mal lisansız olarak ithal edilebilmektedir. Tarifsiz uygulama ertelenmiş olmakla beraber ithal edilen mal üzerine tüketim vergisi ve KDV yerel fiyat üzerinden koyulmaktadır. Tunus yani hem ihracatını artırmak, teknoloji transferini gerçekleştirmek, hem de siyasi istikrarı sağlamak ve ekonomik rekabeti sağlayabilmek için, yabancı yatırımcı aramaktadır. Bu sayede istihdam oluşturmada, yerli endüstri ile rekabeti ve işten atılmaları azaltmaktadır. En iyi yatırım imkanı, altyapıya ; hidrokarbonlar, enerji üretimi, ulaştırma, telekomünikasyon, veya iç bölgele, ihracata yönelik ve işçilik isteyen sektörler ; tekstil, hafif sanayidir. Yabancı firmalar, devletin ekonomi üzerindeki etkisinin azaltılmasının, bürokratik formalitelerin asgariye indirilmesinin, karar mekanizmasının şeffaflaştırılmasının, kalitesi, ucuz, kolay ulaşılabilir telekomünikasyon hizmetlerinin, yatırımlar için daha elverişli bir ortam hazırlayacağını bildirmektedirler.

BAŞLICA EKONOMİK GÖSTERGELER

(Aksi belirtilmedikçe milyon dolar)

	1997	1998	1999
Gayri Safi Yurtiçi Hasıla	13548,8	13794,2	14795,6
GSYH artış oranı (%)	5,4	5,0	6,3
Kişi başına milli gelir	2080,9	2359,6	2388,4
Hükümet Harcamaları	7424,5	8047,2	8608,6
Hükümet Harcamalarının GSYH'ya oranı (%)	38,7	36,5	38,1
Enflasyon	3,7	3,1	3,0
İşsizlik (tahmini %)	15,7	15,7	15,7
Döviz rezervleri	1735,8	1819,8	-
Dış borç	9926,6	9933,3	10781,0
Yıllık dış borç ödemesi oranı	16,4	16,8	16,5
<i>Ticaret</i>			
Toplam İhracat	5640,3	5811,0	9494,6
Toplam İthalat	8067,4	8523,7	9510,8
Türkiye'ye İhracat	-	56	62
Türkiye'den İthalat	-	263	217

Ekonomik Eğilimler

Tunus, bağımsızlığından sonra da ekonomik büyümesini, politik ve sosyal istikrarını, zamanında ve tutarlı bir biçimde aile planlaması, eğitim, altyapı ve kadının statüsünü artırmak için yaptığı yatırımlar sayesinde devam ettirmiştir. 1998 devlet istatistiklerine göre Tunusluların %79'u ev sahibidir. Tunus hükümeti, yollar, enerji, telekomünikasyon ve atıkların yönetimi ile ilgili altyapı çalışmalarını üzerine almıştır. Tunus, bağımsızlık sonrası sosyalist ekonomiden, 1986 yılın-

da, radikal bir karar ile önemli yapısal değişiklikler yaparak, piyasa ekonomisine geçmiştir.

Hükümet, vergileri azaltarak, maksimum %35 vergi almaktadır. Bankalar ve finans sektörü kısmen özelleştirilmiş ve yeniden yapılanmıştır. Bazı kamu işletmeleri, kısmen veya tamamen özelleştirilerek, fiyat kontrolü kaldırılmıştır. 1998 yılında, fiyatların %87'si, üretim seviyesine göre, %85'i dağıtım seviyesine göre tekrar düzenlenmiştir. İthalatın %97'si, yazılı izin gerektirmemektedir. Gümrük tarifeleri %43 - %250 arası değişmektedir.

Tunus'ta makro-ekonomik göstergeler etkileyici düzeydedir. GSMH, 1998 yılında %5 büyüdü. Enflasyon, 1998 yılında %3,1'e düşürüldü. Son on yıl ortalaması %6.2'dir. Bütçe açıkları 1998 yılında iki çimento fabrikasının özelleştirilmesi ile kapatılmıştır. Cari İşlemler Dengesi 1997 tarihinde, GSMH'nın %4,5'i iken, 1998 yılında %4,2'si olmuştur.

Tunus, 1987-1994 yılları arasında IMF programını tamamlamış ve uluslararası enstitülerden gerekli yatırım puanlarını almıştır: Moody (BAA3, Şubat 1999) ve Japon R&I (BBB+, Temmuz 1998). Tunus, başarıyla Japon piyasasından 800 milyon dolar, Avrupa'dan 360 milyon dolar, Amerikan tahvil piyasasından 400 milyon dolar toplamıştır. Tunus, 1999 yılında 250 – 500 milyon Euro toparlamayı planlamıştır. Tunus'un döviz girdisi iki önemli sektörü olan tekstil-deri ve turizm sayesinde olmaktadır. 1998 yılında 3,02 milyar dolar ile kazançların %9,8'ni bu sektörler oluşturmaktadır. Turizm 1,66 milyar dolar ile birinci durumdadır. Döviz kazandıran önemli sektörlerden biride mekanik ve elektrikli ekipman ile enerji üretimi ihracatıdır. Bu kalemler de sırasıyla 957 milyon ile 510 milyon dolar tutmaktadır. Genel ticari rakamlarda ihracat, 5,99 ithalat ise 8,6 milyar dolar olarak görünmektedir.

Başlıca Sektörler

GSMH, 1998 yılında 13,8 milyar doların az aşığıındaydı. Hizmet sektörü esasen turizm, GSMH'nın %43'ünü, üretim sanayi %21,2'sini, tarım ve balık %15,2'sini, imalata dayalı olmayan özellikle fosfor, hidrokarbon %11,4'ünü oluştur-maktadır. Üretim sanayi temel olarak tekstilden oluşmakta-dır. Tekstil ve deri üretimin üçte birine denk gelmektedir. 1,6 milyar dolarla tarım ikinci büyük üretim kalemidir. Peşi sıra elektrik ve makine sanayi gelmektedir. Turizm nerede ise tüm hizmet sektörünü oluşturmaktadır. Ana döviz girdisi ve istihdam bu sayede sağlanmaktadır. Turizm sektöründe 270.000 Tunuslu çalışmaktadır. Turist sayısı 1998 yılında art-makla beraber oteller yarı dolu olup, düşük kârlı geleneksel charter turları ile gitmektedir.

Ekonomide Hükümetin Rolü

Tunus yönetimi devletin ekonomideki ağırlığını azaltmakla beraber diğer benzer ülkelerle kıyaslandığında halen devlet-in ekonomideki ağırlığı fazladır. Bugüne kadar özelleştirile-cek olan 189 kamu kuruluşu içinde özelleştirilmiş olanların çoğu küçük firmalar olup işçilerin tepkisini çekmeyecek olanlardır. Şimdilerde çok daha büyük enerji, inşaat malze-meleri, ulaşım gibi sektörlerin özelleştirilmesi düşünölmek-tedir. Bu kapsamda ilk olarak iki tane çimento fabrikası özel-leştirilmiştir.

Yarı kamu kuruluşları ortaklara satılarak özelleştirilmekte-dir. Maalesef özelleştirme programı bazı engellerle karşı kar-şıyadır. Özelleştirme Milli İşçi Federasyonu tarafından des-teklense de kar etmeyen ve aşırı kadrolaşmış firmalarda top-lu işten çıkarmalar söz konusu olacaktır. Ne kadar da yeni ist-tihdam olanakları ortaya çıkartılsa da yine de tamamen özel-leştirmenin karşısında işsizlik sorunu yatmaktadır. Tunus Hava Yolları, 1995 yılında %20'si özelleştirile bildi. Yarısın-dan çoğu kurumun çalışanları veya devlet bankaları tarafın-dan satın alındı. Finans sektörü, Dünya Ticaret Örgütü ve

Avrupa Topluluğu ile 2001 yılında yapılacak olan antlaşmalar gereği yavaş yavaş rekabete açılmaktadır.

Tunus'un özel bankaları, tüketici kredileriyle piyasada tanınmaya ve yer etmeye başlamıştır. Merkez Bankası, yavaş yavaş piyasayı direkt olarak yönetmekten olması gereken rolüne yani para piyasası kontrol ve düzenleme rolünü üstlenmektedir. Fakat halen enflasyon oluşumunu engellemektedir. Ticari bankaların kaynakları üzerinde Merkez Bankası'nın sıkı kontrolü vardır. Faiz oranları resmi olarak belirlenmektedir. Ticari bankaların döviz bozma yetkisi vardır. Tunus Dinarının konvertible olmasının yanında, döviz satışı Merkez Bankası yetkisindedir.

Borsa da özelleşme yolundadır. 1999 yılında %15 – 25 gelişme göstermiştir. Alım-satım tamamen elektronik ortamda devletin ve 49 firmadan (13'ü banka) oluşan konsül denetiminde yetkili araçlar tarafından yapılmaktadır. İlk etapta yüksek değer verilmiş hisse senetleri 1998 ve 1999 yılı boyunca düşüşlerini sürdürerek daha gerçekçi rakamlara ulaşıtlar. İkincil piyasanın olmayışı borsanın potansiyelini sınırlandırmaktadır.

Endüstri bakanlığı Tunus endüstrisinin Avrupa Birliği ile serbest ticaretini sağlamak amacı ile milletlerarası rekabet gücünü arttırmak görevini üzerine almıştır. Rekabetin Güçlendirilmesi Programı adı altında Avrupa'nın ve Tunuslu yöneticilerin verdiği teknik yardımlar, altyapı, süspansiyonlar ve özel sektörün yeniden yapılanması ile 1996 yılında rekabet gücü artırılması denenmektedir. Bakanlık KİT'ler üzerindeki kontrolünü de devam ettirmektedir. Ticaret Bakanlığı ticareti idare etmekte, tüketici sübvansiyonlarını, fiyat politikalarını belirlemektedir. Son olarak Ekonomi Bakanlığı, uzun vadeli bütçe ve politika koordinasyonu yapar.

Ödemeler Dengesi

Tunus'un ticari açıkları 1998 yılında hızla 2,944 milyar Tunus dinarına düştü. İthalat, ziraatın gelişmesine rağmen endüstriyel aktivitelerin artması ve ekipman ihtiyacının doğması yüzünden daha çok artmıştır. 1998 yılında ihracat toplamı 5,989 milyar dolar iken ithalat 8,659 milyar dolara ulaşmıştır. Aradaki fark %69,9'dur. Tunus istatistiklerine göre, Birleşik Devletler ile olan ticari fazla 1998 yılında azalmıştır. ABD 330 milyon dolar ihraç ederken ithalatı ilk defa 37 milyondan (1997) 40 milyon (1998) dolara çıkmıştır. Birleşik Devletler ticaret istatistikleri ise 196 milyon dolar ihracat, 64 milyon dolar Tunus'dan ithalat göstermektedir. Rakamlar arasındaki büyük çelişki Avrupa üzerinden olan ikincil ticaretten kaynaklanmaktadır. Birleşik Devletler, Tunus'u %3,4 ile dördüncü büyük tedarikçi ülkeden Fransa, İtalya, Almanya, İspanya ve Belçika ardından altıncılığa düşürmektedir. Ziraat ihracatı ABD'nin Tunus'a ihracatının üçte birini oluşturmaktadır. ABD ise Tunus ihracatının %0,5'ini tüketmektedir.

MALLARIN PAZARLAMA VE SERVİSİ

Dağıtım ve Satış Kanalları

Tunus kanunları, yabancı firmaların hem toptan satışlarına hem de perakende satışlarına izin vermektedir. Bunun yanı sıra idareciler yabancı firmaların dağıtım için yerli piyasada yatırım yapmalarını engellemektedir. Dağıtım ve satış faaliyetlerinin hemen hemen hepsi kıyı bölgelerinde olmaktadır. Sınırlı sayıda süpermarket zinciri bulunmaktadır. Tunuslu eczaneler, yabancı şahsi bakım malzemeleri sunmaktadırlar. Tunus piyasasına girmek için yerel bir dağıtım firması bulmak gereklidir. Sözleşme aşamasında ilgili dağıtım firmasının geçmesi kanuni bir zaruret olup, daha sonradan bu firmanın değiştirilmesi hiç te kolay olmamaktadır. Büyükelçiliklerin ticari ataşelikleri firma profilleri vermekte, Amerikan firmaları için ortaklar bulmaktadırlar. Birçok firma aile fir-

ması olup kontrolü yabancı firmalara bırakmamaya çalışmaktadırlar. Tunus Ticari Kanunları yerli küçük ortakları koruyucu yöndedir. Amerikan firmaları da, kısa vadeli sözleşmeler yaparak ilgili yerel firmaları denemektedirler.

Franchising

1996 yılında Tunuslu yöneticiler yabancı firmalar ile yapılan Franchising antlaşmalarına karşı olduklarını bildirdiler. Aynı yıllarda devam eden franchising antlaşmaları devlet tarafından durduruldu. Bu sebepten dolayı ilgili firmalar yüz bin dolarlar seviyesinde zarara uğradı.

Direkt Pazarlama, Satış Teknikleri

Direkt satışın bazı avantajları olmakla beraber, halen Tunus'ta perakendeciler üzerinden satış yapılabilmektedir. Müşteriler satış sonrası servis istemekte, hatta yeni markaları kullanmak istememektedirler. Çoğu zaman yeni teknolojiler, yeni ürünler kabul görmemektedir. Bunun başlıca sebebi ilgili firmaların temsil bürosunun bulunmaması, satış sonrası hizmetlerin akşamasıdır. En iyi direkt satılabilen mallar düşük teknoloji tüketici malları olup Avrupa'da kabul görmüş mallar olmalıdır.

Ortak Yatırımlar

Tunus'da birçok ortak yatırım örneği vardır. Dikkat edilmesi gereken ortak firmanın iyi seçilmesi ve antlaşmanın titizlikle yapılmasıdır. Büyükelçilikler antlaşma yaparken yönetimin elden bırakılmaması, lisans çalışmasının üzerinde iyice durulması, periyodik ziyaretlerin yapılması, kalite kontrolü ve standartlara uyulması noktasında uyarmaktadır. Ayrıca anlaşmazlıklar halinde başvurulacak milletlerarası merciler belirtilmelidir.

Reklamlar ve Ticari Teşvikler

Reklam yapmanın pek çok yolu bulunmaktadır. Örneğin, sponsorluk, ihtisas fuarları düzenlemek, direkt posta yoluyla, yazılı basın, elektronik basın bunlar arasında sayılabilir.

Reklamlarda dini motifleri kullanmak tavsiye edilmez. Önemli yayınlar şunlardır : Fransızca çıkan Daily la presse (42.000 adet/gün), Le Temps özel, Fransızca (20.000 adet/gün), L'economiste Maghrebini (15.000/2ay), Réalités (Fransızca & Arapça 20.000/hafta), As-Aabah (Arapça; 53,000). Elektronik medya tamamen devlet elinde olup, yabancılardan reklam alınmakta fakat yerel firmalara oranla 3-4 kat daha fazla para alınmaktadır. Aynı zamanda fuarların sayısı da hızla artmaktadır. Her şehirde fuar alanı bulunmaktadır. Başkent Tunus'ta ise üç tane fuar yeri vardır.

Ürünlerin Fiyatlandırılması

Sübvans edilen gıda hariç tüm ürünler bölgesel pazar gereği fiyatlandırılmaktadır. Makinalar, jeneratörler gibi büyük teknik gereçler Avrupa ve Asya'daki fiyatlara oranla daha pahalıdır. Yabancı mallar genelde yerel dağıtım firmaları aracılığı ile tüketiciye ulaştırılır.

Servis Hizmetleri

Tunuslular giderek müşteri hizmetlerine alışmaktadır. Resmi enstitüler müşteri haklarının korunması hususunda gittikçe bilinçlenmektedir. 1998 yılında Ticaret Bakanlığı garantiyi de içeren Standart Satış Sözleşmesi tasarladı. Daha sonra 1999 yılında çıkan kanun ile elektronik cihazlarla ilgili garanti de eklendi. Ayrıca Arapça, Fransızca, İngilizce kullanma kılavuzu da ilave edildi. Bozuk mallar için 15 günde yenisi ile değiştirilmesi kayda bağlandı.

Hükümet İhaleleri

Tunuslu idareciler tüketimlerinin çoğunu milletlerarası eğilimler gereği yabancı piyasadan karşılamaktadır. İlgili firmalar yerel medyada yayınlanmaktadır. Tunuslu idarecilerin karar alma süreci oldukça uzun sürmektedir. 2-3 milyon doları geçen ihalelerde komisyon kararını başbakana rapor etmekte, bu süreç de 1-6 ay müddet almaktadır.

İHRACAT VE YATIRIMDA BAŞI ÇEKEN SEKTÖRLER

1 – Telekomünikasyon Ekipmanları

Telekomünikasyonda imkanlar 1998'den bu yana gelişti. Dokuzuncu Kalkınma Planı (1997-2001) gereğince GSM sektörü %17 daha büyüyecek yeni yerel 450.000 devre eklenecektir. Yerel ağa 800.000 aboneye ikinci ve üçüncü aşamada 200.000 abone daha katılacaktır. Radio ile ilgili 2003 Ocak ayında Siemens, Alcatel ve Ericsson piyasaya girecek.

2 – Elektrik Güç Sistemleri

Hükümet bağımsız güç üretiminin tüketimin %7'sini karşılayacağını ummaktadırlar. 2001'den sonra her iki senede bir 100-300 MW üretim eklenmesi planlanmaktadır. 1999 yılında Ameriken firması Steg ile 470 MW'lık elektrik santrali hususunda antlaşma imzalanmıştır. Aynı sektörde İsviçre'den ABB, Fransa'dan CGE, Almanya'dan Siemens, İtalya'dan Fiat faaliyet göstermektedir.

3 – İnşaat ve Mühendislik Hizmetleri

Hükümet, 1999 yılında bir havaalanı inşa etmek istediğini duyurmuştu. İlk aşamada sekiz milyon yolcu kapasitesi olacaktı. Aynı yıl inşa işlemleri başladı. Ayrıca yeni otoyollar da planlanmaktadır. Tunis-Bizerte arası 1999 yılında yapıma başlandı. Tunis-Bousalem arasına 140 km., M'saken-Gaves bağlantısı 250 km. olarak planlanmıştır.

4 – Ulaşım Araçları

Havaalanları ve sivil havacılığın kapasitelerinin artırılmasının yanı sıra, ekipmanlara da yatırım yapılması planlanmaktadır. Hava trafiği kontrol ağıları, radar, denizcilik, iniş ekipmanları, havaalanı güvenlik sistemleri gelecek üç yıl içinde yenilenecektir. Ayrıca Milli Demiryolları Firması da, ekipmanlarını yenilemenin uğraşısı içindedir. Halihazırda yeni

demiryolları, tamir-bakım üniteleri ve ağ idare sistemleri için projeler bulunuyor.

5 – Kirlilik Kontrol Ekipmanları ve Hizmetler

Tunus Çevre Bakanlığı önümüzdeki 5-10 yıllık kankınma planından 2-3 milyar dolar pay almıştır. Amerikan ve Alman firmalar Tunus'daki çevre faaliyetleri için rekabet etmektedirler. Kıyı doldurma inşa projeleri, kıyı kirliliği kontrol teknolojileri Amerikan firmaları almıştır. Bütçenin büyük bir bölümü 2000 yılında yapılacak olan atıksuların arıtılması projesi için ayrılmıştır (60 milyon dolar). Diğer kısmı ise yılların birikimi olan fosfor ve gübre imalinden kalan atıkların temizlenmesine ayrılmıştır.

Tarımsal Ürünler-Tahıl

1997 yılında 325 milyon dolar olan tahıl ithalatı %9 düşüş ile 1998 yılında 295 milyon dolar olmuştur. Bunun sebebi yerel tahıl ürünlerinde artıştır. 1999 yılında da ithalatın 200 milyon dolara düşmesi beklenmektedir. Hayvan yemi olarak 110 milyon dolarlık ithalat ile mısır ve soya fasulyesi kullanılmaktadır. Tunus'da hatırı sayılır tarım gereçleri piyasası vardır.

TİCARİ DÜZENLEME VE STANDARTLAR

Tunus Dünya Ticaret Örgütü üyesidir. Bununla beraber belirli alanlarda kısıtlama koymaktadır. İthalat bağımlılığından kurtulmaya çalışmaktadırlar. İthalatın yaklaşık %97'si izin almak gerektirmeyen mallardan oluşmaktadır. 1986 yılında serbest getirilen mallar yalnızca %23,6 dolayındaydı. İdareciler gümrük uygulamamakla beraber, malları geçiktire bilmekte veya reddedebilmektedirler.

Tunus ithalat maliyetleri %10'dan %250'ye kadar değişmektedir. Otomobil gibi lüks mallar bunun dışında %700'e varabilen diğer vergiler alınabilmektedir. Tunuslular KDV'yi ta-

ban fiyattan artı ithalat yükümlölükleri ve ekstra vergiler üzerinden hesaplamaktadırlar. Ziraı ürünlerin ithalat yükümlölükleri daha ağır olmaktadır. Arap ve Kuzey Afrika ülkelerine gümrük tarifelerinde ayrıcalık tanınmaktadır. Özellikle pamukta Birleşik Devletler %17 öder iken, Arap ülkelerinden gümrük alınmamıştır. 1999 itibariyle pamuktan gümrük kalkmıştır. Halihazırda bazı gıda maddelerinde gümrük devam etmektedir. Örneğin pizza yapımında kullanılan peynir için ithalat vergisi %250'dir.

Gümrük Tarifeleri

İthalattaki en yüksek oran %250'dir. Ayrıca formaliteler için de harç ödenir. %3 genel hizmetler için alınır. Yerel tüketim esnasında %18 KDV ve %10-700 oranında değişen tüketim vergisi alınır.

İthalat Lisansları

Tunus'ta halen tarife dışı engeller vardır. Yerel piyasayla rekabet edecek örneğin tekstil, tüketici malları için ithalat lisansları veya kotalar getirilmiştir. Bu engellerden diğer en çok etkilenen cihaz motorlarıdır. Yerel talep kısa vadeli ödemeler dengesini bozacak düzeydedir. Bu tip mallar için ithalatçı Ticaret Bakanlığı'ndan ithal edeceği ürün, miktarı ve tutacağı döviz belirtilerek, lisans almalıdır. Bu lisans olmadan banka döviz işlemine izin vermemektedir. Bunun yanı sıra Volkswagen ve Renault ihracat gelirlerine göre kota almışlardır. Silah, güvenlik ile ilgili malzemeler ve sağlık malzemeleri kontrol altında tutulmaktadır.

İhracat Kontrolleri

Bazı sayılı ürün üzerinde ihracat sınılamaları vardır. Bunlar güvenlik, kamu düzeni, hijyen, sağlık, ahlak, yerel hayvan ve bitki, antik sanat eserleridir. Özel yetkiyle ihraç edilebilir. Diğer ürünler teknik kontrol ile uluslararası standartlara veya ithal edilen ülkenin standartlarına uygunluğu güvence altına alınır.

İthalat / İhracat dokümantasyonu

Belirtilen kısıtlamalar dışında özel bir dökümantasyon gerekmez. İthalatçı ticari bankasına proforma faturasını vererek ödemesini almaya çalışır.

Etiketleme, İşaretleme Gereksinimleri

1992 tüketici koruma kanunu etiketleme ve işaretleme ile ilgili standartları vermiştir. Fakat bu işaretlemelemlerin hepsi yerel olma zorunluluğu yoktur. Bu kanun milletlerarası standartları sağlamamaktadır.

Yasak Olan İthalat

Patlayıcı, askeri malzeme, güvenlik ile alakalı ekipmanlar sıkı kontrol altındadır. Yalnızca lisans ile ithal edilebilir. Nar-kotik ve pornografik malzemeler tamamen yasaktır.

Standartlar

Tunus ISO 9000 Standartlarını uygulamaya almaktadır. Milli Standartlar Enstitüsü yerel standartları oluşturmaktan ve ISO 14000 sertifikasyon prosedürlerinden sorumludur. Avrupa danışmanlar ilgili enstitü ile üç yıllık programı 1998 yılında tamamlamıştır.

Serbest Ticaret Bölgeleri

Tunus'ta iki tane serbest ticaret bölgesi vardır. Biri kuzey Bizerte'de, diğeri ise güney Zarzis'dedir. Arazi devletin olmakla beraber, idare özeldir. Serbest bölgedeki firmalar birçok vergilerden muaftır.

Serbest Ticaret Üyelik Antlaşmaları

Tunus Arap Mağrip Birliği Üyesidir. Bu birlikte Tunus'un yanısıra Cezayir, Fas, Moritanya ve Libya bulunmaktadır. Bu üyeler arasında serbest ticaret esastır. Ayrıca Avrupa Birliği'ne de üyelik düşünülmektedir. Bu sayede tekstil ve zirai

ürünler hariç Tunus'un ihracatı kolaylaşacaktır. Tunus, 1996 yılında Avrupa Birliği ile serbest ticaret antlaşması imzaladı. Antlaşma gereği gümrük tarifeleri on iki yılda sıfıra indirilecektir. Bu periyot içinde Tunus yerel endüstrisi için Avrupa Birliği'nden yardım alacaktır.

YATIRIM İMKANLARI

Yabancı Yatırımlara Açıklık

Tunuslu yöneticiler yabancı yatırımları özellikle ihracata dönük olanları desteklemektedirler. Yatırımlar yerli firmaların rekabet gücünü yitirmemesi, istihdama olumsuz etkileri ve döviz çıkışına meydan vermemesi için incelenmektedir. Tunuslu yönetimi, yabancı yatırımcıların lokantacılık, arazi alımı, dağıtım işleri ve diğer hizmet sektöründe faaliyet göstermesini istememektedir.

Turizm sektörü dışındaki kıyı şeridindeki firmalarda yabancı sermaye payı %49 üzerinde olacak ise devlet izni gerekmektedir. Zirai sektör yabancı yatırımcılara açık değildir. Zirai arazilerde yabancı mülkiyeti yasak olmakla beraber, kırk sene gibi uzun müddetli kiralama olabilmektedir. Tunus'un zirai ihracat yapmasını sağlayacak yabancı yatırım teşvik edilmektedir. Özelleştirme Programı 1998 yılına kadar küçük kamu teşekküllerini satılmasıyla devam etmektedir. Örneğin iki adet çimento fabrikası İspanyol ve Portekizli yatırımcılara satılmıştır. İçecek, havayolları gibi büyük teşekküllerin halk tarafından alınması şimdilik yürümektedir.

Yönetim yabancı yatırımcılara karşı gittikçe olumlu bir havaya bürünmektedir. Özel firmalarda %49 yabancı ortaklığına izin vermektedir. Dünya Bankası'nın yardımıyla inşaat malzemeleri endüstrisi özelleştirilmektedir. 1999 yılında üç adet çimento fabrikası daha özelleştirilmesi beklenmektedir. Özelleştirme Programının en büyük adımı 1996 yılında yapılan Tunus'un ilk özel bağımsız güç üretim merkezi önerisi-

dir. Tunus'da yabancı çalışanlar için iki yıllık ikamet hakkı tanınmaktadır. Tekrardan çalışma izni alınması altı ay gibi uzun süre almaktadır. Yatırımcılar için de ikamet izni iki senelik olup, beş yıla kadar bilahare uzatılabilmektedir. Ocak 1999'da Uluslararası İşbirliği ve Yabancılar Yatırım Bakanlığı'nın açtığı ofis çalışma izinleri hususunda yabancı yatırımcılara yardımcı olmaktadır.

Döviz Dönüştürme ve Para Transferi Politikaları

Tunus dinarı diğer dövizlere dönüştürülebilir. Tam konvertibilite orta vadede görünmemektedir. Halen dinar üzerinde kısıtlamalar vardır. Tunus parasının ülke içine ve dışına çıkarılması yasaktır. Döviz işlemlerinin birçoğu Merkez Bankası iznine tabidir. Tunus girişinde istendiği para getirilebilir ve Tunus dinarına çevrilebilir. Harcanmayan para tekrardan döviz olarak alınabilir. 1000 Tunus dinarını (900 Amerikan doları) geçen miktarlarda ülke girişinde beyan edilmelidir. İkamet etmeyenler döviz uygulamalarından muaf tutulurlar. Yatırımcılar getirileri izin almaksızın transfer edebilirler.

ÖNEMLİ İRTİBAT NOKTALARI

Uluslararası İlişkiler ve Yabancı Yatırımlar Bakanlığı

149, avenue de la liberte / Tunis

Tel: 216-1-798.522, Fax: 216-1-799.069

Sanayi Bakanlığı

Rue 8010 cite montplaisir

İmmueble ennouzha / 1002 tunis

Tel: 216-1-791.132, Fax: 216-1-782.742

Ticaret Bakanlığı

37, avenue khereddine pacha / Tunis

Tel: 216-1-890.263, Fax: 216-1-781.324

Yabancı Yatırımlar Teşvik Bürosu (FIPA)

63 rue de syrie / Tunis

Tel: 216-1-792.144, Fax: 216-1-782-971

Sanayi Teşvik Bürosu (API)

Rue de syrie / Tunis

Tel: 216-1-792.144, Fax: 216-1-782.482

Tunus Merkez Bankası

Rue hedi nouira / Tunis

Tel: 216-1-340.588, Fax: 216-1-340.615

Gümrük Müdürlüğü

Rue ich-bilia / Tunis

Tel: 216-1-333.600

Fax: 216-1-353.255, Fax: 216-1-872.033

LİBYA

1 951 yılında bağımsız bir devlet olarak Birleşmiş Milletler üyesi olan Libya, 1959'da petrol rezervlerinin gelişmesinden sonra, kısa zamanda kişi başına düşen milli gelir açısından Afrika'nın en zengin ülkelerinden biri haline geldi.

Türkiye-Libya arası ekonomik ilişkilerin başlangıcı iki ülke arasında 1975 yılında imzalanan İktisadi İşbirliği ve Ticaret anlaşmasına dayanmaktadır. İki ülke arasında biri olağanüstü olmak üzere, 19 kez Karma Ekonomik Komisyon toplantısı yapılmış ve çeşitli sektörlerde işbirliği imkanları geliştirilmiştir.

6 Ekim 1996'da toplanan Olağanüstü KEK Toplantısında imzalanan protokolle Libya'da iş yapan Türk şirketlerinin toplam 160 milyon dolar alacağı olduğu saptanmış ve bu borcun ödemesi bir takvime bağlanmıştır. Bu protokolle ayrıca iki ülke arasında oldukça sınırlı olan ticaret hacminin 2 milyar dolara çıkarılması hedeflenmiştir.

KÜNYESİ

Adı	: Libya Arap Sosyalist Halk Cumhuriyeti
Yönetim Biçimi	: Cemahiriye
Başkent	: Trablus
Yüzölçümü	: 1.759.540 m ²
Nüfus	: 5.600.000 (1999 tahmini)
Para Birimi	: Libya Dinarı (\$1=0,46 LD)
Din	: İslam (% 97)
Etnik Gruplar	: Arap-Berberi (% 97), Yunanlı, Maltalı, Türk, Pakistanlı, Tunuslu
Dil	: Arapça (resmi dil), İtalyanca, İngilizce

EKONOMİYE BAKIŞ

Sosyalist eğilimli ekonomi pek çok Arap ülkesinde olduğu gibi petrolden elde ettiği gelirlere bağımlıdır. Petrol gelirleri ihracatın neredeyse tamamına, yurtiçi hasılanın ise 1/3'üne tekabül etmektedir.

Durağan bir toplum yapısına ve pasifleştirilmiş bir özel sektöre sahip olan Libya'da ithalat kısıtlamaları ve verimsiz kaynak dağılımı nedeniyle zaman zaman temel gıda maddeleri kıtlığı çekilmektedir.

Gayri safi yurtiçi hasılanın % 20'sini oluşturan petrol dışı imalat sektörü sadece tarım ürünleri işleyen bir yapıdan kurularak petrokimyasallar, demir, çelik ve alüminyum ürünler üretir hale geldi. Tarım yurtiçi hasılanın sadece % 5'ini oluşturmakla birlikte işgücünün % 18'ini istihdam etmektedir. İklim koşulları, verimsiz topraklar zirai üretimi sınırlamakta, bu yüzden, Libya, gıda ihtiyacının %75'ini dışarıdan ithal etmektedir.

TAHMİNİ TEMEL EKONOMİK GÖSTERGELER

(milyon dolar)

	1998	1999	2000
Büyüme Oranı (%)	- 0.5	- 1.0	2.0
Enflasyon Oranı (%)	24	22	25
Petrol Üretimi(1.000v/gün)	1.410	1.400	1.400
Petrol Fiyatı (\$. varil)	13.15	10.18	12.63
Petrol Geliri	6.074	4.698	5.620
Toplam İhracatı (FOB)	6.574	5.198	6.120
İthalatı (FOB)	6.072	6.133	6.317
Cari İşlem Dengesi	- 2.178	- 3.675	- 2.982

1992 yılında Lockerbie uçak faciasından sorumlu tutulan iki Libya'yı vermemekte direnen ülkeye karşı, BM ambargosu başladı. Bu ambargo, 1999 yılında Libya'nın bu iki kişiyi tarafsız bir ülkede yargılanmaları koşuluyla vermesi nedeniyle kaldırıldı. Ambargo, Libya'nın petrol satışına sınırlama getirmemesi yüzünden ülke ekonomisine çok büyük bir olumsuz etki yapmadı. En önemli etkisi prosedür ve taşıma maliyetlerini artırması oldu.

Kuzey Afrika'nın en zengin ülkesi olan Libya'da kişi başına milli gelir halen 7.000 dolar civarındadır. Ülke ekonomisi ambargodan çok, 1998 yılında petrol fiyatlarındaki düşüşten etkilenmiştir.

Ekonomik Panaroma

Albay Muammer Kaddafi'nin 1969 yılında gerçekleştirdiği darbe sonrasında ülke siyasi ve ekonomik açıdan dünyada benzeri görülmeyen bir döneme girdi. Kaddafi, kendine özgü devlet anlayışı ve özel sektöre ve kâr etme duygusuna olan nefreti nedeniyle devletin tüm sektörleri kontrol altına alması şeklinde tezahür eden bir ekonomik politika izledi.

Öncelikle tüm ekonomik kaynaklar devlet kontrolüne alındı. Ülkede bir Libyalılaştırma akımı başladı ve Museviler ve İtalyanlar ülke dışına çıkarıldı. Bankacılık, sigortacılık ve petrol dağıtım şirketleri millileştirildi. Daha sonra Petrol Bakanlığı'na bağlı olarak kurulan Libya Petrol Şirketi (LIPETCO) vasıtasıyla petrol arama ve çıkarma işleri tamamen devlet kontrolüne alındı.

Daha sonra hükümet, su ve diğer doğal kaynaklar üzerinde tüm kontrolü eline alarak yollar, limanlar, haberleşme, sulama gibi büyük altyapı projelerini gerçekleştirecek bir çok kamu şirketi kurdu.

Kamu ithalat şirketi olan Tüketim Malları Milli Organizasyonu'na (NOSC) ithalat tekeli verilerek temel tüketim malları ithalatı bu şirket üzerinden yapılmaya başlandı. 1975 yılında tüm motorlu araçlar ithalatı devlet tekeline alındı. Ayrıca iç ticaretin büyük bölümü de kamu şirketlerinin kontrolüne alındı. 1977 yılına gelindiğinde inşaat malzemeleri, canlı hayvan, gübre, balık yemi gibi malların ithalatı ile bankacılık, sigortacılık, reklam ve basın-yayın sektörleri kamu şirketleri tarafından yürütülmekteydi.

70'li yılların sonuna doğru hükümet özel sektöre karşı bir saldırı kampanyası başlattı. Amaç sömürgeci burjuvaziyi ortadan kaldırmaktı. 1978 yılında Kaddafi'nin ekonomik politikalarını anlattığı "Yeşil Kitabın" yeni baskısının yapılmasıyla rejimin en radikal politikaları uygulamaya konuldu. Bunun ilk belirtisi Kaddafi'nin bir emirle kira ödemelerini yasaklamasıydı. Böylece kiracılar birden kullandıkları mülkün sahibi oluvermişlerdi. Kiracılar sadece aylık belli bir vergiyi doğrudan devlete ödüyorlardı ve bu vergi önceki kiralardan üç kat azdı.

Kaddafi'nin yeni bir icadı yine 1978 yılında işyerlerinde çalışan işçilere çalıştıkları işletmelere sahip çıkmaları çağrısı yapmasıydı. 3 ay içinde 180'den fazla işyerinde kurulan işçi komiteleri faaliyete geçmiş ve yönetime katılmıştı.

O yıl yapılan radikal değişikliklerden biri de, hükümetin

toptan veya perakende iç ticareti kendi kontrolüne alma çabasıydı. Devlet tüm ithalatı ve döviz işlemlerini kendi tekeline almıştı. Devletin kendi perakende mağazalarını açmaya başlamasıyla birlikte, teoride tüm özel alışverişler illegal hale gelmişti. Amaç yerel ticarethaneleri öldürmektir. Sonunda ülkenin dört bir yanında 230 kadar süpermarket açılmıştı. Devlet bu sayının yeterli olmayacağını bildiği halde bu faaliyetin özel sektörün rekabet kabiliyetine darbe indireceğini düşünüyordu. Böylece "üretim yapmayıp sadece ticaretle geçen parazitler" olarak tanımlanan tüccarlar elimine edilecek ve servet birikmesi engellenecekti.

Bu arada, hükümet ülkenin tarımsal üretimi ve endüstriyel çeşitliğini artıracak yatırımlar ve bunlar için dev altyapı projeleri gerçekleştiriyordu. Bunlardan en büyüğü çölden kıyı kesimlerine su getirecek Büyük Suni Nehir projesiydi. Toplam 30 milyar dolara malolacak bu projenin 1991 ve 1997 yıllarında tamamlanan ilk iki bölümü ile Trablus, Bingazi ve Sirte içme suyu ile tarımda kullanılabilecek suya kavuştu.

Fakat özel sektörün bu şekilde ezilmesi ülkede üretimde verimsizliğe ve dengesiz kaynak dağılımına neden oldu. İşçi komiteleri kendi çıkarlarını ön planda tuttukları için işletmelerde verim sağlanamadı. Ayrıca özel sektörün yetenekleri yeterince gelişemediğinden büyük projelerin yerine getirilebilmesi için yabancı şirketlere müracaat edildi. 1978 sonrası dönemde pek az Libya yönetici yetişebildi.

Bu olumsuzluklar ve içte artan rahatsızlık nedeniyle, 1988 yılından itibaren Kaddafi iç reformlar yapmaya başladı. Özel işletmelerin çalışmasına müsaade edilirken, Libyalıların dış ülkelere seyahatini kısıtlayan sınırlamalar da kaldırıldı.

1992-93 yılları arasında aşamalı ekonomik serbestleşme programı uygulamaya kondu. Bu programda bazı işletmelerin özelleştirilmesi ve özel sektörün toptan ticaret yapmasının önündeki engellerin kaldırılması da vardı. Özelleştirme ile ilgili herhangi bir adım atılmadı.

1997 yılında, yatırımları koruma ve yabancı sermayeyi teşvik mevzuatı kabul edildi. 1998 yılında ise, özellikle Arap ülkeleriyle ilişkileri geliştirmek amacıyla bir serbest bölge kurulmasına ilişkin tasarı kabul edildi.

Özel bankaların kurulmasına izin verilmesi de, ekonomik serbesti yönündeki büyük adımlardan biridir. Ayrıca, 1990'lı yılların başında bazı yabancı ve yabancı ortaklı yatırımlar yapılarak faaliyete geçirildi. Bunlar arasında İtalyan Candy firması tarafından kurulan buzdolabı fabrikası ve Güney Koreli Goldstar tarafından kurulan videoteyp fabrikası sayılabilir.

TİCARİ KURAL VE STANDARTLAR

İthalat Serbest olan Maddeler:

Ziraat ve hayvancılıkta kullanılan malzemeler, fabrika ve atölyeler için gerekli malzeme ve aletler, binek arabaları, hafif nakliyat arabaları, araba parçaları, akü çeşitleri, yol yapım ve taş kırma makinaları, klima ve soğutucular, inşaat ve sıhhi tesisat malzemeleri, mobilya ve demir atölyelerinin alet ve makinaları, inşaat malzeme ve aletleri, elektrik malzemeleri, elektrikli-elektriksiz ev aletleri, elektronik ev aletleri, bilgisayar ve aparatları, haşere zehirleri ve pompaları, tekstil ürünleri, spor malzemeleri, ayakkabı ve çanta gibi deri mamulleri, sabun ve temizlik maddeleri, kozmetik maddeler ve ofis gereçleri.

Korumacılık

- Ülke içinden ithalatla belge aranmakta olup, lüks mallar ithalatında kısıtlama vardır.
- Başta temel gıda maddeleri, otomobil, tekstil ürünleri olmak üzere, pek çok ürünün ithalatı büyük ölçüde devlet tarafından yapılmaktadır.
- Ülkeye ihracat için akreditif açılmasında Büyük Suni Nehir projesinin finansmanı için % 20 teminat alınmaktadır.
- Tüm ithal malları için aynı oranda ad valorem vergi uygulanmaktadır.

ÖNEMLİ İRTİBAT NOKTALARI

Federation of Chambers of Commerce, Industry & Agriculture

(Ticaret, Sanayi ve Ziraat Odaları Federasyonu)

P.O. Box 2321 Tripoli, Libya

Tel: (218) 21-33755

Tripoli Chamber of Commerce & Industry & Agriculture

(Trablus Ticaret, Sanayi ve Ziraat Odası)

P.O. Box 2321 3rd Floor, Dirany Bldg, Boulevard St,

Tripoli, Libya

Tel: (218) 21-33755

Benghazi Chamber of Commerce, Trade, Industry & Agriculture

(Bingazi Ticaret, Sanayi ve Ziraat Odası)

P.O. Box 208 Sharia Gamal Abdul Nasser,

Benghazi Libya

Tel: (218) 95142

162